

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Barbora Kubíčková

**HUDEBNÍ VÝCHOVA U ŽÁKŮ SE ZRAKOVÝM
POSTIŽENÍM NA 1. STUPNI ZŠ**

Olomouc 2024,

Vedoucí práce: Mgr. et Bc. Veronika Růžičková, Ph.D.

Čestné prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala sama pod vedením své vedoucí práce, a že jsem uvedla všechnu literaturu, kterou jsem k práci použila.

Barbora Kubíčková

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat v první řadě své vedoucí práce, která mi byla vždy nápomocná a ochotná pomoci mi vždy s jakýmkoliv problémem.

Dále bych chtěla poděkovat svým rodičům za podporu a poskytnutou možnost studovat.

V neposlední řadě pak také všem, co se jakýmkoliv způsobem podíleli na pomoci s mou diplomovou prací.

Anotace

Jméno:	Barbora Kubíčková
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. et Bc. Veronika Růžičková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024
Název práce:	Hudební výchova u žáků se zrakovým postižením na 1. stupni ZŠ
Název v angličtině:	Musical education for visually impaired students on the first grade of primary school
Anotace práce:	<p>Práce je zaměřena především prakticky na výuku hudební výchovy u dětí se zrakovým postižením. Teoretická část obsahuje náhled do dějin hudební výchovy v českých zemích, hudební výchovu v Rámcovém vzdělávacím programu a metody výuky hudební výchovy u žáků se zrakovým postižením. Praktická část obsahuje osm písní s přípravami k realizaci hodiny hudební výchovy+ další činnosti vážící se k písním.</p>
Klíčová slova:	hudební výchova, metodika, přípravy a pracovní listy
Anotace v angličtině:	<p>Is focused mainly on the teaching of music education for visually impaired children. The theoretical part contains the history of music education in the Czech lands, music education in the Education program and methods of the teaching music education for visually impaired students. The practical part contains eight songs with preparations for implementation of music lessons+ other activities related to the songs.</p>
Klíčová slova v angličtině:	music education, methodology, preparations and worksheets
Přílohy vázané k práci:	pracovní listy
Rozsah práce:	112 stran
Jazyk práce:	český jazyk

Obsah

Anotace	4
Úvod	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Historie hudební výchovy	9
1.1 Počátky hudební výchovy	9
1.2 Hudební výchova v 17. a 18. století	10
1.3 Hudební výchova v době osvícenství	12
1.4 Hudební výchova v období od Národního obrození do 60. let 19. století	14
1.5 Hudební výchova od 60. let 19. století	16
1.6 Hudební výchova od konce 19. století do vzniku Československé republiky	18
1.7 Hudební výchova v období první republiky	20
1.8 Hudební výchova za druhé světové války	22
1.9 Poválečná situace	24
1.10 Postavení hudební výchovy po roce 1953	25
2 Hudební výchova podle Rámcového vzdělávacího programu	27
3 Výuka žáků se zrakovým postižením	31
3.1 Všeobecné podmínky vzdělávání žáků	31
3.2 Didaktické zásady	32
4 Hudební výchova u žáků se zrakovým postižením	35
4.1 Výuka zpěvu	36
4.2 Výuka hudební teorie a bodového notopisu	36
PRAKTICKÁ ČÁST	39
5 Metodologie výzkumu	41
5.1 Cíl výzkumu, výzkumné otázky	41
5.2 Metody výzkumu a jejich charakteristika	41
5.3 Výzkumný soubor	42

6 Přípravy na edukační činnost.....	43
6.1 Píseň č. 1.....	43
6.2 Píseň č. 2.....	50
6.3 Píseň č. 3.....	56
6.4 Píseň č. 4.....	62
6.5 Píseň č. 5.....	68
6.6 Píseň č. 6.....	73
6.7 Píseň č. 7.....	79
6.8 Píseň č. 8.....	86
7 Výsledky výzkumu a jejich interpretace	92
8 Doporučení pro praxi.....	94
9 Závěr dotazníkového šetření.....	95
10 Závěrečná diskuze	96
11 Závěr.....	99
Zdroje	100
Seznam použitých zkratk	103
Seznam příloh.....	104
Přílohy	105

Úvod

Nad tématem své diplomové práce jsem přemýšlela velmi dlouho. Hlavním důvodem, proč jsem si vybrala téma Hudební výchova u žáků se zrakovým postižením na 1. stupni ZŠ je hlavně to, že hudbou jsem obklopena již od malička, provází mě celým mým životem, a proto jsem si řekla, že bych ji ráda spojila s pro mě novou oblastí a tou jsou žáci se zrakovým postižením. Druhým neméně podstatným důvodem bylo to, že hudbu potřebují všechny děti bez rozdílu ke svému rozvoji.

Ve své práci jsem se chtěla zaměřit především na praktickou stránku této problematiky a vytvořit pedagogům na 1. stupni základních škol pár inspirativních příprav, které mohou s žáky využít prakticky v hodinách hudební výchovy.

Nejprve v části teoretické najdete kapitolu o historii vývoje hudební výchovy v českých zemích, následně pak ukotvení hudební výchovy v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Dále pak také zásady a metody výuky hudební výchovy u žáků se zrakovým postižením a v neposlední řadě trochu metodiky k učení zpěvu a hudební teorie.

Praktická část poté tedy obsahuje osm písní, ke kterým jsem vytvořila přípravy na edukační činnosti. Přípravy jsou určeny pro pedagogy a žáky 1. stupně základní školy, učitelé v nich mají přesně popsány činnosti, které se s žáky k daným písním dají dělat. Přípravy obsahují nejen motivaci, průběh celé vyučovací hodiny, která obsahuje například rytmická cvičení nebo hudebně pohybové aktivity, ale také návrhy další práce s písní v ostatních předmětech, tudíž propojení mezipředmětových vztahů. Každá příprava je také doplněna tematickým poslechem s pracovním listem. Všechny přípravy mají u žáků rozvíjet hudební představy a vztah k hudbě samotné.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Historie hudební výchovy

V této kapitole se dozvíme něco málo o historii hudební výchovy a školství, především se zaměřením na osnovy a metody hudební výchovy.

1.1 Počátky hudební výchovy

Fukač a kol. (2000) uvádí, že počátky moderní hudební výchovy sahají už do 9. století našeho letopočtu, kdy se v Metodějově vyšší slovanské škole začaly rozšiřovat liturgické zpěvy katolické církve. V 10. století začala škola v Budči vyučovat německými učiteli liturgický římský zpěv, kdy hlavním učivem byl zpěv žalmů. 11. století přineslo jiné rozměry hudební výchovy, a to z důvodu nových míst pro učení se zpěvů, novým místem byly kláštery se svými školami. „*Novým typem obecně zaměřené výchovně vzdělávací instituce se pak staly klášterní školy, k nimž postupně přibýly školy ve městech (vesměs rovněž spravované církví).*“ (Fukač, J.; Tesař, S.; Vereš, J., 2000, s. 46)

Hudba jako taková, ale vznikla mnohem dříve v pradávnu, kdy se skrze ni provozovaly rituály a zvyky ve spojitosti s přírodou. Poledňák (1983/ 84, s.45) ve své publikaci uvádí, že „*Hudba není jen lidským výtvořem, ale sama se naopak podílí na antropogenezi, tedy na zrodu a formování člověka... Ve styku s hudbou člověk... probouzí a kultivuje nejen svůj smysl pro hudbu, ale šířeji svůj smysl pro krásu. Otevírá si zvláštní způsob osvojování světa, učí se vyjadřovat a sdělovat výsledky tohoto osvojování.*“

Sedlický (1990) uvádí, že velkou reformou prošel zpěv ve 13. století, kdy vznikl první pěvecký sbor složený z chlapců, kterým se říkalo bonifanti – dobří zpěváci. Sbor založil děkan Vít v chrámu svatého Víta v Praze. Karel IV byl velkým příznivcem sborů, proto také založil v roce 1344 chrámový sbor 24 kněží neboli také mansionářů při chrámu svatého Víta v Praze. Z doby vlády Karla IV známe také jméno prvního kantora, který vyučoval zpěv v chrámu svatého Víta, on sám měl na starost vše, co se sborem souviselo, staral se o zpěváky, kancionály, varhany a další věci.

Díky rozvoji měst, obchodu a řemesel se také mohly rozvíjet školy, kde se zpěv vyučoval. Větší rozkvět tedy přišel v době 16. století v období humanismu, kdy se zpěv začal vyučovat ve školách partikulárních, jejichž školní řády se po většině shodovaly na důležitosti zpěvu a zařazovaly jej na druhou příčku důležitosti hned po latině, zpěv se tedy vyučovat denně. Řád Petra Kodice z Turlechova stanovoval, co by děti měly, v které třídě ve zpěvu zvládnout, stanovil například, že v 1. třídě by děti měly umět poznat písně latinské, německé a české, ve

3. třídě by se hudbě měly děti věnovat denně po obědě a ve 4. třídě už by dětem měla přibýt instrumentální hudba. Petr Kodicek byl rektorem Karlovy univerzity, která stejně jako ostatní univerzity dohlížely nad partikulárními školami.

Rozkvět zpěvu na partikulárních školách nastal v době, kdy v městech začaly vznikat literátská bratrstva, která podporovala školy finančními prostředky a také rozšiřováním kancionálů, čímž školám pomáhala se školními pomůckami pro výuku zpěvu. V období, kdy vznikala literátská bratrstva, která velmi podporovala školu a výuku zpěvu můžeme hledat první zárodky velkého rozkvětu vícehlasého českého a latinského zpěvu a hudby.

Na počátku 15. století byla husitská revoluce, která udělala velký převrat i v hudbě, u husitů se na rozdíl od katolíků totiž hudbě zpěvu neučili jen chlapci, ale také dívky. Husitský kněz Jan Čapek učil zpěvu děti, jejich zpěv se pak linul ulicemi. Husité byli vzorem pro jednotu bratrskou, která se poté stala velkou zpívající obcí, jejich místem učení se zpěvu byla sborová shromáždění. Od roku 1501 jednota bratrská vydávala své vlastní kancionály, protože ale měla Jednota bratrská ve svých řadách také skladatele, jejichž písně nebyly v dostatečné kvalitě, proto si roku 1549 zavedli schvalovací právo, kterým schvalovali nové autory pro tvorbu písní. Vydáváním kancionálů byli pověřeni hlavně zahraničně vzdělaní skladatelé, ke kterým patřil například Jan Blahoslav, rodák z Přerova. Během práce na Šamotoulském kancionálu zjistil Blahoslav, že se na školách málo učí zpěvy v českém jazyce, proto sepsal spis *Musica aneb Knižka zpěvákům náležitě zprávy v sobě zavírající*, která byla určena kantorům. Obsahovala 10 kapitol, v nichž byla popsána hudební teorie. Později k *Musice* doplnil další dvě části, kdy úvodní část byla první českou učebnicí zpěvu. Vrcholem snah jednoty bratrské byl Jan Ámos Komenský, který školství přinesl velký přínos. Ve svém vyučování položil základy systému a zavedl do něj důležitost zpěvu a hudební výchovy celkově. Důležitost zpěvu vyzdvihuje také ve svém nejznámějším díle *Velké didaktika*, kde zařazuje hudbu do všech kategorií školského systému, mimo jiné apeloval na každodenní zpívání ve školách (Sedlický, 1990).

1.2 Hudební výchova v 17. a 18. století

Šafařík (2002) ve své knize popisuje, že se do českých zemích již v době rudolfínské začala dostávat italská raně barokní hudba, což dokazují dochované sbírky hudebniny např.: z Brna nebo Prahy.

Šafařík (2002) i Sedlický (1990) se ve svých publikacích shodují v tom, že v době pobělohorské byl z mnoha důvodů ochromen pokrokový vývoj našich zemí. Spousta lidí strádala, byly zrušeny školy bratrské a utrakvistické, spousta kantorů emigrovala, přebrat roli

tak museli hlavně vesničtí kantoři. Během těžkých chvil lidem hudba a tanec pomáhaly k projevení svých citů, lidé se hudbou a tancem odreagovali, projevíli radost, ale i smutek a utrpení.

Sedlický (1990) dále uvádí, že ve školách se kantoři snažili, aby se vedle zpěvu začala také více objevovat hudba instrumentální, což ve svém Hudebním cestopisu 18 vychválil spisovatel Charles Burney. V době pobělohorské se dobrým kantorem stal ten, kdo uměl dobře hrát na různé hudební nástroje a věnoval se hudbě, podle těchto kritérií se pak rozhodovalo, zda se mu přidělí škola nebo ne, a to z toho důvodu, že se na školách hudební dovednosti učily denně ať už v předmětech tomu určených i mimo ně, protože kantor měl vždy na paměti, že žáky připravuje pro chrám a vrchnost. Školní prostředí ale nebylo ideální, učilo se v přeplněných chatrčích, které školnímu prostředí nevyhovovaly.

Lépe, než školy vesnické na tom ale byly jezuitské koleje nebo piaristické koleje v klášterních školách, které se věnovaly hlavně latinské hudbě. Z těchto škol a jednotlivých kolejí pak vycházeli vesničtí kantoři. Úkoly v jezuitských kolejích byly všude stejné a to „1. *Účinkovat zpěvem a hudbou při mši sv. a při všech úkolech hudebních v kostele, 2. zpívati litanie za zemřelé každé pondělí, 3. V sobotu zpívati litanie loretánské nebo modlit se různec, též jazykem českým, 4. V některé dny zpívat některé přívátně k úctě P. Marie*“ (Sedlický, 1990, s. 18).

Podle Sedlického (1990) u nás nastal rozvoj hudební výchovy ve 30. letech 17. století u piaristů, kteří si začali všimnout osiřelých dětí. Hlavní předmětem sirotků bylo hlavně náboženství ale hned vedle něj pak zpěv. Jednou ze známých piaristických kolejí je kolej v Bílé vodě ve Slezsku, které její zakladatel Arnošt z Lichtenštejna dal jako heslo, *aby studenti byli vychováni ve zbožnosti, vědomostech hudbě a dobrých mravech* (Sedlický, 1990, str. 18). Podmínkou přijetí na piaristickou kolej byla znalost hudby, zpívalo se zde několikrát denně, instrumentální výchova byla pak čtyřikrát v týdnu. Na piaristických kolejích vyučovali různě školení kantoři, každý byl na svou danou hudební oblast. Schnierer (2007) uvádí, že velký zájem o hudební teorii a pedagogiku měl Antonín Jan Brossman.

V 17. a 18. století byly pod záštitou šlechticů a církevních hodnostářů zakládány koleje pro chudé a nemajetné děti, které mají hudební nadání a umí zpívat. Tyhle děti se při studiích živily samy pomocí zpěvu a hudby. Do jedné z takových fundací chodil i známý slavný skladatel Leoš Janáček, který popsal, jak to v takové fundaci fungovalo. (Sedlický, 1990.)

Velkou roli v 17. a 18. století se hráli také vyučení zemští trubači a tympanisté, kteří byli mnohdy velmi špatně placeni, proto si přivydělávali stejně jako mnozí kantoři v kostelech a na zábavách. Trubači to neměli jen jednoduché, museli se účastnit i válečných tažení např. proti Turkům, kdy můžeme s jistotou říct, že tehdy byly položeny základy systému hudební výchovy a hry na hudební nástroje, vznikla tak obdoba výuky v klášterech nebo fundacích církevních řádů. Z tohoto systému čerpá poté celé 19. století a čerpá se z něj dodnes. (Sedlický, 1990.)

1.3 Hudební výchova v době osvícenství

V publikaci Sedlického (1990) se dočteme, že v době osvícenství došlo školství velkou reformou, a to hlavně zásluhou Marie Terezie a Johanna Ignaze Felbigera, ten navrhl školskou reformu a Všeobecný školní řád, který mu Marie Terezie odsouhlasila. Všeobecný školní řád zahrnoval zestátnění škol, a hlavně zavedení povinné školní docházky, původně byl vydán pro všechny německé školy, později pak také pro české.

Johann Ignác Felbiger v době osvícenství napsal také svou Knihu metodní, která byla založena hlavně na memorování se lehkých i těžkých textů tak, aby nedošlo k mylnému výkladu látky a bylo dodrženo trivium. Ve městech byly zřizovány školy německé a ve vesnicích školy triviální pro děti poddaných rodičů.

Osvícenští učitelé si oproti humanistickým kantorům přilepšili, přispěl k tomu Josef II., který zlepšil hospodářské poměry učitelů, ti se pomalu tedy dostávali z vrstvy spodiny do vrstvy vrchnosti. Nepřispěl tomu však jen Josef II, ale také fakt, že se změnil přístup k učitelům jako takovým, už nebylo důležité, jen aby učitel byl vzdělaný v hudbě, ale také aby byl vzdělaný v nové Felbigerově metodice.

Pohled na důležitost zpěvu se v osvícenství velmi změnil, venkovští učitelé se museli přizpůsobit novým požadavkům společnosti a vedle zpěvu také začít vyučovat ostatní vědomosti a dovednosti, které už neučí jednotlivě, ale novými metodami hromadně ve skupinách. Výchova nových učitelů byla zdlouhavá, proto měli nad školami i nadále dohled faráři. Hudební výchova se však na školách triviálních stala nepovinnou a na školách normálních nebyla zavedena vůbec. Školy, kde se zpěv vyučoval, byly Marií Terezií zřizovány v místech, kde stály kostely, zpěv podle Marie Terezie totiž posilňoval náboženského ducha a vedl lidi k mravnosti. Hlavním metodickým materiálem se pro učitele ve zpěvu stal Felbigerův Methodenbuch, který obsahoval třináct náboženských písní pro různé roční období. Tyhle písně měly vyjadřovat podobu české školní písně, která se zpívala vždy před zahájením a po ukončení vyučování. Měly tak žáky nabádat k pilnosti a náboženské oddanosti. (Sedlický, 1990.)

Mimo jiné v téhle době vznikaly také české pastorely, které byly inspirovány italskými pastorelami. Pastorely významně ovlivňovaly národní myšlení, byly to jediné české sklady, které byly tvořeny kantory. (Schnierer, 2007)

Významným osvícenským venkovským kantorem byl Jakub Jan Ryba, byl nejen dobrým učitelem, ale také vynikajícím hudebním skladatelem, který předával hudbu mládeži. Zaslouhou Jakub Jana Ryby vznikla knihovna, zavedly se nedělní opakovací kurzy a také začaly porady učitelů. Jakub Jan Ryba učil děti každý den zpěvu a také hře na hudební nástroje., celkově hudební výchově věnoval 15 hodin týdně. Jako první se také Jakub Jan Ryba pokusil o počeštění hudební teorie, bez které by se česká hudba nemohla dále rozvíjet, položit tak základy jeho následovníkům jako je například J. Filčík. Jakub Jan Ryba vytvořil také Kancyonálek pro českou školní mládež, kterým chtěl pomoci zpustlé mládeži a také pro ni chtěl vytvořit vhodné písně, které odpovídají jejich věku. V Kancyonálku pro českou školní mládež najdeme také písně mravoučné, nebádající k lásce k rodičům a k Bohu, pracovitosti a nebojácnosti. (Sedlický, 1990)

Schnierer (2007) ve své publikaci souhlasí se Sedlickým (1990), že je Jakub Jan Ryba významným venkovským kantorem, podle něj dokonce stojí za vrcholem české kantorské hudby hlavně svými díly Sinfonie nebo dodnes oblíbenou českou mší vánoční Hej mistře, vstaň bystře. (Schnierer, 2007)

Na rozdíl od vesnice se ve větších městech rodila potřeba jednotného vyučování hry na hudební nástroje, která byla splněna roku 1808 založením pražské konzervatoře, ta byla založena jako ústav sdružující všechny dobré hudebníky na jednom místě. Vznik pražské konzervatoře se také odvíjel od potřeby kvalitních hudebníků potřebných pro divadelní představení a dosazení do orchestru, kvůli koncertům pro pražský hudební život.

Dalším významným jménem osvícenství je Václav Jan Tomášek, hudební pedagog, který vychoval spoustu slavných hudebních skladatelů, klavíristů a hudebních znalců jako je například Jan Václav Hugo Voříšek, Jan Křtitel Václav Kalivoda nebo František Max Kníže a další, kteří jsou známí především na české a německé hudební scéně. Václav Jan Tomášek v Praze založil soukromou klavírní školu, která byla doplňkem pražské konzervatoře. V době působení Václava Jana Tomáška vznikl v českých zemích počátek velkého rozvoje romantického koncertního umění.

Hudební umění ale nezůstalo jen v Praze, bylo i na Moravě, kde se o založení hudební školy na svém panství v Nových Dvorech u Kutné Hory snažil hrabě Jan Rudolf Chotek z Chotkova

již od roku 1803. Chtěl tím získat levné hudebníky pro svůj dvůr a chrám. Školu však otevřel první koncertem až v roce 1813, i přesto se ale stala zřejmě nejstarší školou svého typu. V roce 1818 ztratila na své slávě, a to z důvodu přestěhování sídla hraběte na zámek Kačina.

Dle některých dostupných informací podle Jana Branbergra se ale za první městskou hudební školu na našem území považuje Městská hudební škola v Českém Krumlově, která byla založena již roku 1780, tudíž ještě před pražskou konzervatoří. (Sedlický, 1990.)

1.4 Hudební výchova v období od Národního obrození do 60. let 19. století

V publikaci Smolky (2001) se dočteme, že na počátku 19. století se hudba členila na dva směry, které se vzájemně prolínaly, romantismus světový – především německý a romantismus národní – snažící se budovat naše tradice a propagovat český jazyk.

Sedlický (1990) píše, že v době Národního obrození se velkému vzrůstu netěšila jen literární díla, ale i hudba. Tvořily se jak skladby jednohlasé, tak i vícehlasé, novinkou byly však písně obrozenecké umělé, které hrály velkou výchovnou roli. Smolka (2001) doplňuje, že se skladatelé snažili také o prohlubování národního myšlení. Největšího úspěchu v tomto dosáhl Tyl a Škroup svojí písní *Kde domov můj*, která zazněla v divadelní hře *Fidlovačka*.

V době Národního obrození mezi učiteli kolovaly sbírky obrozeneckých písní například *Věnc* ze zpěvů vlasteneckých, mnohé písně z těchto sbírek později zlidověly. V roce 1844 byl vybudován ústav v Budči, ve kterém se vzdělávali budoucí učitelé a v neděli dozdělávali už učící učitelé. Vzdělávali se zde jak městští, tak venkovští učitelé, rozplynuly se tak mezi nimi rozdíly.

Nejpilnějším metodikem venkovské školy se stal Jan Nepomuk Filčík, který svým přístupem hodně připomínal Jakuba Jana Rybu. Mimo jiné je Jan Nepomuk Filčík autorem několika písní ve sbírce *Věnc* ze zpěvů vlasteneckých. Filčík byl vzorným učitelem a také hudebníkem, proto není divu, že hudba provázela každý jeho školní den. Při svém učení se řídil myšlenkami Pestalozziho *„školní zpěv je jen prostředkem, jímž se probouzí, vychovává a vzdělává hudebnost mládeže“* a *„hudba a zpět mají být dány všemu lidu“*. (Sedlický, 1990, s. 30). Mimo to, že napsal několik hudebně pedagogických publikací jako například klavírní škola, školy pro zpěv, generálbas, tak nejdůležitějším dílem byla první česká metodika zpěvu jménem *Navedení ke zpěvu*, ve které se promítají myšlenky jak J. H. Pestalozziho, tak J. A. Komenského. Jan Nepomuk Filčík ve svém vyučování používá názorné ukázky a propojuje své učení co nejvíce s praxí, což předvádí na předzpěvu melodie, u té uplatňuje metodu sluchově

napodobovací zároveň s metodami zrakovou a představovou. Stejně jako Jakub Jan Ryba používá i Jan Nepomuk Filčík při vyučování své písně, které mu pomáhají při výuce v různých předmětech, zároveň u dětí také rozvíjí pracovitost, pilnost, zbožnost a lásku k rodině.

Skoro zároveň s Janem Nepomukem Filčíkem psal písně také Jan Theobald Held, který spolupracoval s Janem Svobodou, zakladatelem tzv. Školky. Školka na Hrádku proslula snahou navázat na Jana Ámose Komenského a vyučovalo se v ní dost zpěvu. V téhle době začíná na povrch vyplouvat velká snaha o písně světské.

Období snah o vlastenecké učitelství vyvrcholilo v časopise Posel z Budče, kdy Karel Slavoj Amerling zveřejnil svůj Návrh pro národní školy. Karel Slavoj Amerling ve svém Návrhu pro národní školy vycházel z porad s učiteli, přinesl nové myšlenky do školního systému a požadoval jednotnou národní školu. Dále navrhoval učení se všestrannosti a zavedení zpěvu do všech tříd. Karel Slavoj Amerling nemyslel jen na děti, ale také na přípravu budoucích učitelů, ty vzdělával na nových školách podle svého Návrhu pro národní školy, kdy respektoval zásady Komenského a navazoval na ně. Amerlingův Návrh pro školy národní sice nakonec nebyl realizován, ale později se z něj velmi čerpal. Zavedení povinné hudební výchovy na učitelských ústavech bylo až v roce 1863. Hudební výchova na učitelských ústavech však až do první světové války nebyla jednotná.

V 30. letech 19. století začalo přibývat učitelů hudby, a to z důvodu nařízení zemského úřadu z roku 1850, kdy byl velký požadavek soukromých učitelů hudby a vedení vlastních hudebních škol. V téže době vznikla také varhanická škola v Praze, od této doby zaznamenáváme velký rozvoj soukromého hudebního školství u nás.

Podle Sedlického (1990) byl nejznámější soukromý hudební ústav této doby ústav, kde vyučoval Josef Proksch, jeho nejvýznamnějším žákem byl Bedřich Smetana, který si podle publikace Šafaříka (2006) založil roku 1848 svůj vlastní hudební ústav, který měl již od svého počátku znamenitou pověst, v téže době se Smetana stal také dvorní pianistou Ferdinanda V., bývalého českého krále a rakouského císaře.

Zajímavost na Josefu Prokschovi je to, že by od 13 let zcela slepý, i přesto byl velmi oblíbeným a vyhledávaným učitelem hudby. Proksch se řídil metodou slavného Jana Bernarda Logiera, který vyučoval hru na klavír skupinově. Čtyři díly klavírní školy, podle kterých Proksch učil, byly sestaveny tak, aby je mohli dohromady hrát až čtyři klavíristi. Nejdříve bylo však nutné, aby se žáci skladbu naučili v první místnosti s pomocným učitelem, poté přešli do místnosti druhé, kde začal hrát jeden žák, který byl v rytmu nejpřesnější, na něj pak v dalších

opakováních etudy navazovali žáci další. Při opakování skladby mohli zručnější žáci obměnit skladbu například hrou o oktávu výš. Žáci se neučili jen klavírní praxi, ale také hudební teorii. Prokschova soukromá hudební škola byla na tak vysoké úrovni, že její žáci často po vystudování zřizovali své vlastní hudební školy.

Hudební výchova na českém venkově byla od poloviny 19. století spjatá hlavně s tvorbou zpěvníků. Ty se dostávaly k učitelům, učitelé poté zpěvníky upravovali tak, aby odpovídaly potřebám žáků, přihlíželi k výchovnému působení písní na žáky, vybírali hlavně zlidovělé hymny, ale také přidávali písně vlastní. V této době školy opět spadaly pod církev, ta měl velkou moc, schvalovala i učebnice, podle kterých se učilo. V roce 1870 byla církev tohoto vlivu zbavena a začala rozhodovat školská správa.

Učitelé neměli vliv jen co se chrámové hudby týče, tvořili s žáky i různé vesnické kapely, ve kterých se často objevily velké talenty, jedním z nich je například Antonín Dvořák, který ve svém životopisu popisuje vliv svého nelahozevského učitele Josefa Spitze. (Sedlický, 1990)

1.5 Hudební výchova od 60. let 19. století

Dle Smolky (2001) byl hudební život ve druhé polovině 19. století ovlivněn především tím, že už hudba nebyla jen pro panovníky a šlechtice, ale dostávala se i do nižších společenských vrstev, kde se mohla rozvíjet mnohem svobodněji. Umělcům tak mohla přinášet veřejné uznání, ale také existenční problémy.

Sedlický (1990) také píše, že se v roce 1860 v českých zemích razantně změnil společenský život díky vydání Říjnového císařského diplomu, mohly se vydávat tiskoviny, lidé se mohli shromažďovat a zakládat spolky, díky tomu rostlo národní sebevědomí. Co se hudebního života týče, začalo se zakládat velké množství pěveckých spolků, které se dříve zakládat nesměly. Smolka (2001) popisuje, že rozvoj hudby byl především měšťanské salony, koncertní sály a operní divadlo.

Velký pokrok v našem školství se stal v roce 1869, kdy byl vydán Nový říšský školní zákon, který mimo jiné stanovoval povinnou školní docházku ve školách obecných a měšťanských pro chlapce i dívky do 14 let.

Učitelé se v době rozmachu hudebních spolků odklonili od oddanosti církvi, což vedlo k rozvoji a úpravám lidových písní, učitelé se více zaměřovali na vedení sborů a také přebírali učení nepovinného zpěvu na gymnáziích a reálkách. Díky hudebním spolkům začaly u nás také nově vznikat první veřejné české hudební školy.

Roku 1869 byl do všech škol obecných, měšťanských a nižších reálných zaveden předmět zpěv jako povinný, a to v rozsahu jedné hodiny týdně, to se ve většině škol dochovalo dodnes. A protože byl zpěv zaveden na všech školách pro žáky, museli na něj být připraveni i učitelé, proto se dle Základního říšského zákona na ústavech pro učitele zavedl předmět hudba, který kromě zpěvu obsahoval také hru na různé hudební nástroje, například na housle nebo varhany. Na školách se však mohli objevovat i učitelé, kteří na učitelské povolání nebyli aprobovaní, byli to často absolventi konzervatoří, kteří mohli učit jen hudbu a zpěv.

V 60. letech 19. století u nás působil i náš známý hudební skladatel Leoš Janáček, který v roce 1877 nastoupil do Filharmonického spolku v Brně, kde usiloval o založení chlapecké spolkové školy, to se mu ovšem povedlo až v roce 1882, kdy otevřel spolkovou houslovou školu a o 5 let později pak klavírní oddělení. O tvorbě Leoše Janáčka se můžeme dočíst více v publikaci Smolky (2001), který například popisuje, že Leoš Janáček dochází k tvorbě v modálních strukturách prostřednictvím uplatnění charakteristických postupů například maďarského nebo moravského či jiného folkloru.

O hudební dění se v 60. letech 19. století nestaraly jen hudební spolky, ale také města, která zakládala své hudební školy, ty se zřizovaly převážně v moravských městech, nebylo tomu tak ale vždy. V Čechách byly hudební školy také potřeba, a to hlavně z důvodu potřeby hudebníků pro lázeňské orchestry nebo vojenskou hudbu.

V 70. letech 19. století byl velký zájem o tvorbu nových zpěvníků, a to hlavně pro mládež, novinkou však bylo, že se začaly vyrábět i pomůcky pro vyučování zpěvu. V roce 1875 vydal K. Matějka Nástěnné hudební tabule k vyučování teorie hudby. Za zmínku také stojí nakladatelství Františka Augustina Urbánka, které vydávalo hudebně pedagogickou literaturu a různé další pomůcky jak pro učitele, tak pro rodiče a žáky.

Mimo jiné se v této době také řešilo, jakým způsobem by se žáci měli zpěvu ve školách učit, doteď se totiž učilo metodou náslyšnou, tedy nápodobou učitele. Po novu se přemyslelo nad učením se písni podle not, tedy pomocí intonace, každý učitel však k výuce intervalů přistupoval jinak. Nesourodost učitelů tedy volala po sjednocení metod. V tomhle zvítězila metoda hudebního pedagoga Františka Pivody. Ten vytvořil systém výuky zpěvu od elementárního po umělecký. Začínal jednohlasými cvičeními, kde žáky naučil intervaly od sekundy po oktávu, trojzvuky s obraty, stupnice durové, mollové a chromatické. Protože Pivodovi chyběly lidové písně, vydal se svým bratrem Zpěvník školský, ve kterém jich bylo dostatek. Pivodova metoda byla velmi často vyhledávanou a používanou, a to hlavně pro

materiály, které byly k metodě dostupné. Pivoda též vydal Nauku zpěvu pro střední školy a Návod k vyučování zpěvu na školách obecných a měšťanských, to byl jeho nejdůležitější spis.

V 90. letech 19. století docházelo k velkému přibývání učitelských ústavů, ve kterých vyučovali kvalitní hudebníci, ti podněcovali budoucí učitele k souznění s hudbou a také k tvorbě lásky k hudbě u dětí. Bohužel se stalo, že v této době slábla snaha o vlastenecké písně, na druhou stranu ale učitelé dbali čím dál více na folklórní a lidovou hudební tvorbu a nabádali tak děti k lásce k ní. Cílem lidové hudby bylo vytvoření lásky k ní samotné nikoli k obsahu, proto ve zpěvnících chyběly například písně protipanské, robotní nebo revoluční. Učitelé často měnili texty tak, aby jim k výuce vyhovovaly, mluví se pak však o neúctě ke kultuře.

Zájem o hudbu v tomto období celkově rostl, o čemž svědčí i velmi rychle vzrůstající čísla počtu soukromých a spolkových hudebních škol. (Sedlický, 1990.)

1.6 Hudební výchova od konce 19. století do vzniku Československé republiky

Šafařík (2006) popisuje, že přes všechny neblahé okolnosti konce 19. století je toto období považováno za pozdní zlaté období evropské kultury, dle jeho zápisů je toto období jedním z vrcholů, kterých evropské umění dosáhlo.

Na konci 19. století prošla pedagogika velkou proměnou, začala se totiž inspirovat pedagogikou zahraniční, která byla více vědecká. Rozvíjí se především biologie, psychologie a sociologie, ale také estetické vědy, do kterých spadá hudební výchova.

Rozvoj estetické výchovy si žádal založení hnutí za uměleckou výchovu u nás. Jedním z velkých propagátorů hudební výchovy byl František Čáda, který v časopise Pedagogické rozhledy rozšířil zájem učitelů o žáky samotné. František Čáda také proto, že měl vztah k hudební výchově, dělal různé výzkumy dětské hudebnosti a dětských hudebních schopností. Zkoumal však i dospělou populaci. Hnutí za estetickou výchovu u nás velmi rychle sílilo, velký důraz se kladl na to, aby zpěv už nebyl jedinou složkou a cílem hudební výchovy, což však řada autorů kritizovala. (Sedlický, 1990)

Jedním z důležitých učitelů hudby, jak se můžeme dočíst v publikaci Šafaříka (2006), byl v této době také známý český skladatel Leoš Janáček, který kromě své pedagogické činnosti působil také jako hudební kritik, sbormistr a dirigent Filharmonického spolku Beseda brněnská. Zasloužil se také o to, že se tento mužský sbor rozšířil o ženskou složku.

Estetika se rozvíjela ve všech směrech, a proto také přibývalo pěveckých, sborových ale také instrumentálních koncertů, díky tomu vznikly v Praze první samostatné koncertní síně. Koncerty se svou zajímavostí dostaly i do vesnic a staly se tak nedílnou součástí životů lidí. V této době také začínají vznikat první výchovné koncerty u nás. V Praze byly výchovné koncerty poutavě uváděny Adolfem Piskáčkem, mimo jiné učitelem zpěvu a dirigentem pražského Hlaholu. Ostatní výchovné koncerty byly komentovány na tištěném listu, který posluchači dostali. Mimo Prahu se výchovné koncerty pořádaly ještě v dalších městech, jako je například Olomouc.

Velký důraz hudební výchově mnozí dávali také na důležitost hudební teorie, která se dříve před tím až tak moc neřešila. Výsledkem snad bylo, že v roce 1907 se zavedly do všech škol měšťanských vzorné osnovy zpěvu. V roce 1910 se pak zavedly také do všech třech tříd, v osnovách bylo zapsáno podávání stručných výkladů o hudební kultuře. *V 1. třídě bylo poučení o lidové a umělé písni, v 2. třídě o hlavních hudebních formách a předních českých skladatelích, v 3. třídě o vynikajících světových skladatelích a hudebních umělcích.* (Sedlický, 1990, str. 63).

Začátkem 20. století začaly boje o reformu hudební výchovy v celé Evropě. Vzdělání hudebníci žádali o změnu systému vyučování zpěvu na školách, volali po lepší připravenosti v metodice pro budoucí učitele v učitelských ústavech. Hlavním důvodem kritiky bylo také to, že učitelé děti učí pouze nápodobou, nikoliv intonací podle not. Krizi v hudbě také přispěl úbytek hudebních spolků, kterým se v předchozím období velmi dařilo. V této době tedy začaly vznikat dětské pěvecké intonační spolky, ve kterých se učilo novými reformními metodami. Zakládaly se také zvláštní výchovné instituce pro dospělé samouky při pěveckých spolcích.

Nyní si rozebereme novou metodu Maxe Battkeho, který zastává názor, že každý člověk může dosáhnout určitého stupně hudebnosti, když vynaloží určitou snahu a úsilí, má za to, že by se zpěv měl vyučovat jako kterýkoliv jiný předmět. Battke zakládá své učení na individualitě a nesouhlasí s drilem, naopak se u žáků snaží o probuzení citu k hudbě. I u hráčů na hudební nástroje Battke vyžaduje začínání se zpěvem. Ve své metodě nezapomíná na hudební nauku a za důležité považuje i rytmická cvičení. Vycházel z přirozenosti dítěte a používal při výuce solmizační slabiky.

Českou obměnu Battkeho metody provedl v roce 1910 Karel Pospíšil, který tvrdil, že solmizační slabiky děti ve vyučování jen zbytečně zatěžují a že je intervalové posuny naučí snáze pomocí lidových písní.

Nová metoda Dalcroze pak vychází z přirozeného rytmu, který v sobě má každý člověk dán. Dalcroz převádí hudební rytmus do pohybových činností jako je například gymnastika nebo pochodová cvičení.

V českých školách se lidové písně začaly používat hlavně k odvozování intervalů a úplně se začalo zapomínat na význam písní jako takových. Proto se u spousty žáků postupně začal projevovat nezáměr o zpěv, a i hudbu celkově.

Co se týče venkovského prostředí, tam se ale nově založené hudební školy stále rozrůstaly. Zakladateli těchto nových hudebních škol byli především Ústřední matice školská a zpěvácké spolky, v menší míře na tom měla zásluhy česká městská samospráva. Ve velkém se rozvíjely hudební školy v Čechách i na Moravě, například Městská hudební a zpěvní škola v Prostějově, brněnská škola Filharmonická beseda, v níž působil již výše zmíněný Leoš Janáček, nebo Matiční hudební a varhanická škola v Ostravě – Mariánských Horách. Svého velkého rozmachu si ale školy moc neužily, protože záhy přišla první světová válka, která jejich rozkvět přerušila.

Po válce byly opět nové podmínky pro realizaci hudebního školství, ale také nastaly další snahy o jeho prosazení ve společnosti, a hlavně o zasazení do učebních plánů na školách. (Sedlický, 1990.)

1.7 Hudební výchova v období první republiky

Hudební výchova a obecně i pedagogická věda v období první republiky byly velmi činné a ukazovaly velkou snahu o povšimnutí. Malý školský zákon nijak neomezoval dosavadní rakouské zákony, proto u nás mohly dále vznikat nové soukromé školy, kdy většina z nich byla církevních.

Požadavky na hudební výchovu za období první republiky byly velmi vysoké, na povrch vyplouvaly kritiky, které byly hudební výchově vytýkány již před válkou, a to například vzdělávání učitelů hudební výchovy nebo třeba zesvětštění hudební výchovy. Díky těmto kritikám se hudební škola velmi těžko probíjela zpět do školství na místo, na kterém již dříve byla. Požadavky na hudební výchovu byly různorodé například, že na měšťanské škole může učit hudební výchovu pouze odborný učitel s kvalifikací, na střední škole už to ale musí být učitel s vysokoškolskou kvalifikací. Požadovalo se také, aby na nižším stupni škol byly zavedeny tři půlhodiny zpěvu týdně, na vyšším stupni pak dvě hodiny a výuka zpěvu měla probíhat kdykoliv, kdy na něj byla vhodná příležitost. Dalšími požadavky pak bylo zvýšení

počtu hodin hudební výchovy, zavedení hudební výchovy na všechny typy škol nebo třeba úprava a sjednocení státních závěrečných zkoušek.

Celé první desetiletí po první světové válce bylo zasvěceno bojům o hudební výchovu. Přestože se všichni učitelé neshodovali na jednotných metodách a formách výuky, tak jim všem šlo o společný cíl, a to dostat hudební výchovu do všech škol od školy mateřské až po školu vysokou a zároveň získat větší časovou dotaci pro výuku předmětu hudební výchovy. Ve školním roce 1930/ 1931 byla hudební výchova zavedena jako relativně povinný předmět. Hudební výchova v učitelských ústavech se ale nezlepšila, učitelé se až na výjimky vybírali z praktických učitelů, kteří hudbu na soukromých pěveckých školách. Pro profesory učitelských ústavů a středních škol však platilo usnesení z roku 1928 ministerstva, podle kterého musel každý absolvovat čtyřleté praktické studium na konzervatoři a k tomu navíc ještě studium teoretické, které se vyučovalo na katedrách hudebních studií na konzervatoři.

Hudební školství se v období první republiky dělilo na *I. školy soukromé, jichž byla většina, byly udržovány buď jednotlivcem, nebo správní osobou (městem, spolkem, osvětovým sborem apod.), II. školy veřejné, udržované státem, který jmenoval učitelské síly a řídil správu škol.* (Sedlický, 1990, str. 83).

Po skočení první světové války bylo potřeba předělat i obsah předmětu hudební výchova, na čemž se pedagogové jednotně shodli, nepovedlo se jim to však dřív než za 15 let. Celých 15 let po válce ještě stále platily osnovy z roku 1915. Až osnovy pro měšťanské školy z roku 1932 napověděly nový obsah předmětu hudební výchovy.

Zvláštní skupina hudebníků se zaměřovala méně na dril v hudbě, který zavedlo intonování pomocí lidových písní a více se zaměřila na samotnou reprodukci a požitek z hudby.

Metoda tonální se však dále rozvíjela a vedle ní se ještě rozvinula další metoda jí podobná, metoda intervalová, která fungovala na podobném principu, pro svou metodu používala například lidové písně *Dívča, dívča, Dobrú noc, U panského dvora, Chovejte mě, má matičko* a další.

Pro usnadnění výuky žákům i učitelům se začaly vyrábět různé hudební vyučovací pomůcky příkladem může být Čenkova intonační tabule, Walterův stupnicový diagram, Waicova intonační tabule a další. Začala se také pro poslech hudby používat gramofonová deska a také se začalo praktikovat poslouchání školního rozhlasu. (Sedlický, 1990)

Někteří hudební skladatelé této doby začali pociťovat potřebu většího uplatnění tzv. rozšířené tonality dur – moll. Skladatelům již nestačily tři hlavní funkce, T-D-S, proto usilovali o to, aby byly doplněny o další dvě funkce pomocné, o dva kvintakordy. O tomhle způsobu tvorby můžeme mluvit jako o české polyfonní škole, do které můžeme zařadit hudební skladatele jako je například Josef Suk nebo Karel Janáček, později i jejich žáci. (Schnierer, 2005)

Roku 1934 byla v Praze zřízena Společnost pro hudební výchovu, jejím hlavním úkolem byla „*péče o rozvoj hudebního citění a vzdělání mládeže a dospělých.*“ (Sedláčková, 2003). Vedením společnosti byl tehdy pověřen ministr zahraničí K. Krofta.

V 30. letech 20. století se na školách začaly zakládat pěvecké sbory, ty měly děti lákat k hudbě a učít je lásce k ní. Skladateli pro školní sbory byli například Josef Bohuslav Foerster, Jaroslav Křička nebo František Chodura. Později se zájem o školní sbory rozšířil i na gymnázia a školy reálné. Z toho důvodu vydal Bohumil Vendl svou publikaci Škola zpěvu polyfonního ve formě kánonické, ve které popisuje metodickou přípravu pro výuku sborového zpěvu.

Stejně tak, jako byly různorodé politické a jiné názory, tak byl různorodý i sborový repertoár, každý sbor preferoval jiné písně, některý zpíval písně kostelní, jiný lidové, vlastenecké, sokolské nebo zlidovělé. Do popředí se obecně v hudbě dostává zábavní hudba jako například šansony, kuplety, filmové šlágry apod.

V neposlední řadě se v meziválečné době začaly rozvíjet hudební časopisy, pomocí nichž hudební odborníci informovali především učitele a veřejnost o nových hudebních trendech, snahách hudebníků, o nových metodách a literatuře. Nejznámějším hudebním časopisem byl časopis Hudební výchova, který v roce 1920 založil Antonín Hromádka. Dalšími časopisy pak byly Hudební listy, Hudební besídka nebo také hudba a škola. (Sedlický, 1990.)

1.8 Hudební výchova za druhé světové války

Během druhé světové války prošlo školství několika změnami, ať už se podíváme na přejmenování škol nebo dokonce i rušení a zavírání některých škol. Dalo by se říct, že jediné, co zůstalo stejné, byly státní závěrečné zkoušky na konzervatořích. I konzervatoře ale během trvání druhé světové války vzaly za své, když musely zastavit své vyučování. Někteří studenti i učitelé byli nuceni nastoupit do výroby. (Sedlický, 1990)

V publikaci Smolky (2001) se dočteme, že již od třicátých let reagovala česká hudební tvorba na možné nebezpečí, které hrozilo z Německa. Hudba v této době ale i přes to všechno

měla posilovat národ k naději a boji. Dramatické události byly inspirací pro díla například Vítězslava Nováka nebo Ladislava Vycpálka.

I přes to všechno, že hudba neměla příznivé podmínky pro rozvoj, tak ji lidé v těžké době velmi potřebovali k vyjádření svých emocí a k ulevení si. Proto v té době bylo spoustu aktivistů, kteří hudbu šířili, čímž také národ stmelovali.

Ze stejného důvodu se usilovalo o hudební výchovu ve školách, aby také děti pomohly politickému a mravnímu národnímu boji. Často se v této době používal výrok Jana Ámose Komenského z jeho Kancionálu: „*I vy, Čechové milí, zpívejte Pámu rádi, zpívejte všichni, zpívejte zvučně!*“ (Sedlický, 1990, str. 103). Ve školách se stala velmi zvučnou písní *Ta naše písnička česká*, která měla symbolizovat ztracenou svobodu a demokracii.

Zájem o hudbu a zpět nabývat stále víc a více, proto se v roce 1940 zavedl jako relativně povinný předmět na školy střední, a to do 3. a 4. třídy. Začátkem školního roku 1943/ 1944 byla pak hudební výchova na středních školách zavedena od 1. do 4. třídy, ve vyšších ročnících už byla nepovinná. Zdůrazňovalo se hlavně učení národních a lidových písní.

Hudební výchova začala být tak důležitou, že se začala zavádět i na dvouletých školách pro dívčí obory a jednoletých školách rodičovských proto, aby rodiče k hudbě vedli i své děti.

Během války se také velkému rozkvětu těšily dětské pěvecké sbory, které podněcovaly k rozvoji hudební výchovy a zpěvu obecně. Sbory, kterým se během druhé světové války dařilo, jsou například Hrabůvští zpěváci v Ostravě – Hrabůvce, Dětský sbor hlavní školy v Telči a třeba také Hanácký dětský sbor v Olomouci. Skoro každá hlavní škola měla svůj pěvecký sbor, který jí tím vytvářel kulturní prostředí školy. Kromě pěveckých sborů se ale na některých školách také nepovinně vyučovalo hře na hudební nástroje. Díky tomu vznikly dětské školní kapelky, ty byly podporovány i oficiálně. Za nejlepší se považovaly tzv. „salonní“ kapelky, které obsahovaly hlavně klavír, harmonium, housle a další přidružené nástroje, ne však nástroje dechové.

Rozmohly se samozřejmě i veřejně sdělovací prostředky, kterými byl rozhlas a také reprodukováná hudba z gramofonových desek, i přesto ale učitelé hudební výchovy apelovali na hudbu živou. Proto pořádali hudební besedy ve třídách nebo tělocvičnách. Besedy měly národně uvědomovací i hudebně výchovný cíl.

Hudební školství to ale za trvání druhé světové války nemělo jednoduché, a to hlavně z důvodu velkého protěžování německých škol, kvůli tomu se u nás nemohly rozvíjet naše

městské školy. V neposlední řadě také školství nepřispěl poslední rok války, kdy byli učitelé povoláni do německého zbrojního průmyslu. I přesto všechno ale po Aimově apelu začaly vznikat nové hudební školy, které pojaly tisíce nových žáků. Díky tomu se dále mohl rozvíjet časopis Hudební výchova, protože učitelé volali po nových metodikách, které časopis dodával. (Sedlický, 1990.)

1.9 Poválečná situace

Po válce cítilo mnoho lidí pocit moci znovu svobodně dýchat a rozvíjet se, jiní se báli samozničení lidstva a ztráty hlavních lidských hodnot. Obecně ale skončení druhé světové války znamenalo příležitosti rozvoje techniky, objevy v oblasti lékařství, chemie a energie, vedle toho všeho se mělo možnost naplno rozvíjet umění, a to i hudba. (Smolka, 2001)

Před školstvím stál také velký úkol, a to znovu obnovit některé školy a některé školy naopak zřídit úplně nové. Zároveň se zřizováním škol bylo také potřeba vytvořit nové osnovy, prozatímní přechodné učební osnovy byly vydány v roce 1945. Roku 1948 pak byla zavedena jednotnou školou devítiletá povinná školní docházka, tím se sjednotila mládež dřívějších škol obecných, měšťanských a nižších středních škol. Později se povinná školní docházka ještě párkrát změnila, pod vlivem vydaných školských zákonů. Ve školním roce 1950/ 1951 byly pak vydány jednotné školní osnovy pro školy.

V poválečné době se začalo hudbě dařit, o čemž svědčí také to, že se vysoké hudební školy zestátnily. Díky dekretu prezidenta republiky vznikla v Praze Akademie múzických umění a zásluhou zákona z 12. 9. 1947 pak v Brně vznikla Janáčkova akademie múzických umění. Díky přesunutí hudebního vyučování učitelů na vysoké školy se na konzervatořích zrušilo hudebně pedagogické oddělení.

Hudebně výchovné požadavky se poprvé po válce řešily na sjezdu hudebních pedagogů v Litomyšli, ze kterého vzešlo hned několik důležitých bodů k nápravě, a to například zřízení vysokých hudebních škol v Praze a Brně, zestátnění městských hudebních spolků nebo zavedení hudební výchovy do všech typů škol.

V duchu sjezdu v Litomyšli byl v Moravské Ostravě vydán Pamětní spis, podle kterého se začalo jednat. Díky němu vznikly první poválečné osnovy pro hudební školy, k jejich zestátnění ale došlo až v roce 1951, což přispělo k lepšímu finančnímu ohodnocení hudebních učitelů. Ve školním roce 1961/ 1962 u nás vznikly první lidové školy umění, které vyučovaly oborům

hudebním, tanečním, literárním, výtvarným a v neposlední řadě také dramatickým. Učitelé lidových škol umění se vychovávali na konzervatořích.

Hudební výchova to ze začátku poválečné doby neměla jednoduché také z důvodu nedostatku kvalifikovaných učitelů, kvalitních metodika také pomůcek. V roce 1951 byly vydány první poválečné učebnice hudební výchovy, které byly adresovány dětem 3. až 5. třídy. V roce 1954 pak byl vydán metodický materiál pro učitele tříd prvních až pátých. Nedostatky však nebyly jen v oblasti metodiky ale také učebnic obecně, chyběly například zpěvníky, proto učitelé čerpali z předválečných zpěvníků a také krajových sborníků. Velkým přínosem byl v této době ale i rozhlas, který měl pravidelné čtvrthodinky seznamování s méně známými lidovými písněmi.

Docent katedry hudební vědy a výchovy na univerzitě Palackého v Olomouci vydal díla Vnímání a hodnocení hudebnosti a Intonace z hlediska hudební psychologie a psychologie nadání. Sám si všímá, že žáci dokážou vnímat obsah díla, a proto poukazuje na nutnost výchovných koncertů, které se díky rostoucím počtu hudebních souborů mohou konat. (Sedlický, 1990.)

1.10 Postavení hudební výchovy po roce 1953

Po roce 1953 se hudební výchova vrátila jakoby zpět do roku 1907, kdy nebyla do škol vůbec zařazena. Současný školský systém měl za to, že výuka zpěvu a hudbě obecně stačí pouze v mimoškolních aktivitách. Zkouška z hudební znalosti se neprovozovala ani při přijímacích zkouškách na pedagogické školy, ze kterých později přicházely na nedostatečnou hudebnost žáků stížnosti, hlavně tedy na neznalost hry na hudební nástroje, a to především klavír.

Celé toho období se řešil velký problém nedostatečného hudebního vzdělání na všech stupních škol, hudební pedagogové neustále usilovali o zařazení hudební výchovy jako povinného předmětu do všech stupňů škol, což se jim však po dlouhá léta nedařilo.

První vyučovací osnovy hudební výchovy začaly vznikat ve školním roce 1953/ 1954, kde hlavní složkou byl zpěv, hudební nauka a poslech hudby. V intonačních cvičeních se dále učilo tonální metodou. Nové platné osnovy poté vyšly v roce 1957/ 1958, ty dávaly učitelům větší svobodu volby, nevázaly je tak k určitým písním, učitelé si je vybírali sami. Díky novým osnovám také mohli učitelé u žáků více rozvíjet jejich hudebnost a samostatnou činnost jednotlivých žáků. Nové učebnice hudební výchovy měli na starosti tehdejší známí hudebníci

jako je například Ilja Hurník nebo Petr Eben. Učebnice se vydávaly pro školy, ale také pro pedagogické školy a lidově školy umění.

Po roce 1953 se dařilo také dětským pěveckým sborům, kterým se začaly pořádat i sborové festivaly. Na festivalech se konaly různé sborové přehlídky a semináře sbormistrů pro další rozvoj dětské sborové hudby.

Hudební tvorba pro děti mládež byla na úpadku, protože se polevilo od snahy dětem něco předat ke snaze děti zaujmout. Často se autoři uchýlili k vulgarismům, které nebyly pro dětskou hudbu vhodné. Někteří autoři naopak tvořili velmi podnětné a naučné skladby, které mohli učitelé používat ve svých hodinách hudební výchovy. (Sedlický, 1990.)

2 Hudební výchova podle Rámcového vzdělávacího programu

V této kapitole se dozvíme ukotvení hudební výchovy v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, její cíle a očekávané výstupy v jednotlivých obdobích.

V současné době se předškolní, základní a střední školství řídí každé svým Rámcovým vzdělávacím programem, který je dán zákonem č. 561/ 2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání, tzv. školským zákonem. První rámcové vzdělávací programy vznikly v roce 2004, kdy proběhla reforma školství, při které zanikla tzv. Bílá kniha, podle které se školství řídilo, a vznikl nový systém školství, který je po celé republice platný dodnes. V současné době platí pro základní školy aktualizace Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání od 1. 9. 2021.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání obsahuje několik částí.

Část A Vymezení Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání v systému kurikulárních dokumentů, část B Charakteristika základního vzdělávání, část C Pojetí a cíle základního vzdělávání, Klíčové kompetence, Vzdělávací oblasti, Průřezová témata, Rámcový vzdělávací plán, část D Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, Vzdělávání žáků nadaných a mimořádně nadaných, Materiální, personální, hygienické, organizační a jiné podmínky pro uskutečňování RVP ZV, Zásady pro zpracování, vyhodnocování a úpravy školního vzdělávacího programu. (RVP ZV, 2021)

Část C obsahuje vzdělávací oblasti, kterých je celkem 10- *Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Informatika, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Umění a kultura, Člověk a zdraví, Člověk a svět práce, Doplnující vzdělávací obory.* (RVP ZV, 2021). Každá z těchto oblastí obsahuje jeden nebo více vzdělávacích oborů, které spolu vzájemně souvisí.

Hudební výchova spadá spolu s výtvarnou výchovou do vzdělávací oblasti Umění a kultura. V rámcovém učebním plánu je stanoven rozsah pro jednotlivé předměty, na hudební a výtvarnou výchovu připadá na každou zvlášť minimálně 12 hodin na prvním stupni základní školy a na druhém stupni pak už jen 9 hodin.

Jako každý předmět ukotvený v rámcovém vzdělávacím programu má i hudební výchova svůj obsah vzdělávacího oboru. Očekávané výstupy na prvním stupni základní školy se dělí na 1. a 2. období. 1. období je od první do třetí třídy, 2. období je čtvrtá a pátá třída.

Očekávané výstupy – 1. období

žák

HV-3-1-01 zpívá v jednohlase

HV-3-1-02 rytmizuje a melodizuje jednoduché texty

HV-3-1-03 využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře

HV-3-1-04 reaguje pohybem na znějící hudbu, pohybem vyjadřuje metrum, tempo, dynamiku, směr melodie

HV-3-1-05 rozlišuje jednotlivé kvality tónů, rozpozná výrazné tempové a dynamické změny v proudu znějící hudby

HV-3-1-06 rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje, odliší hudbu vokální, instrumentální a vokálně instrumentální

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

HV-3-1-01p zpívá jednoduché písně v rozsahu kvinty

HV-3-1-02p hospodárně dýchá a zřetelně vyslovuje při rytmizaci říkadel i při zpěvu

HV-3-1-04p reaguje pohybem na tempové a rytmické změny

HV-3-1-05p rozliší sílu zvuku

- pozorně vnímá jednoduché skladby

Očekávané výstupy – 2. období

žák

HV-5-1-01 zpívá v jednohlase či dvojhlasě v durových i mollových tóninách a při zpěvu využívá získané pěvecké dovednosti

HV-5-1-02 realizuje podle svých individuálních schopností a dovedností (zpěvem, hrou, tancem, doprovodnou hrou) jednoduchou melodii či píseň zapsanou pomocí not

HV-5-1-03 využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře i k reprodukci jednoduchých motivů skladeb a písní

HV-5-1-04 rozpozná hudební formu jednoduché písně či skladby

HV-5-1-05 vytváří jednoduché přede hry, mezihry a dohry a provádí elementární hudební improvizace

HV-5-1-06 rozpozná v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků

HV-5-1-07 ztvárňuje hudbu pohybem s využitím tanečních kroků, na základě individuálních schopností a dovedností vytváří pohybové improvizace

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

HV-5-1-01p zpívá písně v přiměřeném rozsahu k individuálním schopnostem

HV-5-1-02p, HV-5-1-07p propojí vlastní pohyb s hudbou

HV-5-1-03p doprovází spolužáky na rytmické hudební nástroje

HV-5-1-06p odliší tóny podle výšky, síly a barvy

- *pozorně vnímá znějící hudbu různých skladeb*

- *správně hospodaří s dechem při interpretaci písní –frázování. (RVP ZV, 2021)*

V rámcovém vzdělávacím programu také můžeme najít učivo, které by děti v hudební výchově na jednotlivých stupních školy měly zvládnout. Prvním učivem jsou vokální činnosti, do kterých spadají například pěvecké dovednosti, jako je dýchání, správné nasazování tónu, hlasová hygiena, dále je to také zvládnutí hudebního rytmu a písní v různých taktech. Vokální činnosti také zahrnují výuku dvojhlasu, do kterého spadá například kánon nebo lidový dvojhlas. Děti na prvním stupni základní školy by měly umět číst z notového záznamu a měly by umět volné nástupy, ke kterým nám slouží opěrné písně. Další složkou učiva jsou činnosti instrumentální. Ty zahrnují hru na hudební nástroje Orffova instrumentáře nebo na jednoduché hudební nástroje jako je například zobcová flétna. V instrumentálních činnostech učitelé s dětmi také rytmizují, melodizují, tvoří přede hry, mezihry nebo dohry k různým písním. V neposlední řadě je v instrumentálních činnostech také důležité, aby děti uměly číst rytmická schémata pro doprovody na rytmické hudební nástroje.

Následují činnosti hudebně pohybové, které pod sebe nezahrnují jen pohybové ztvárnění písně nebo tanec, ale také taktování ve dvoudobém, třídobém a čtyřdobém taktu. Do hudebně pohybových činností také patří pro všechny děti velmi důležitá orientace v prostoru, vytváření si povědomí o vlastním těle a uvědomění si jeho i prostoru kolem sebe.

Posledními činnostmi, které spadají do učiva hudební výchovy, jsou činnosti poslechové. Při těchto činnostech děti poslouchají reprodukované tóny, zvuky, skladby, ve kterých hledají buď souzvuky, rozlišují vyšší/ nižší/ stejný tón, vnímají rytmus, harmonii, kontrast. U poslechu skladeb pak rozlišují styl hudby a v neposlední řadě se také snaží hudbu vyjádřit slovy nebo výtvarným dílem. (RVP ZV, 2021)

3 Výuka žáků se zrakovým postižením

V následující kapitole se pokusím přiblížit výuku žáků se zrakovým postižením. Nejprve popíšu její všeobecné podmínky, poté pedagogické zásady, a nakonec také metody práce s žáky

Tyflodidaktika, neboli teorie vyučování zrakově postižených, která je jednou z disciplín tyflopédie, zkoumá všeobecné zákonitosti vyučovacího procesu zrakově postižených, pojednává o podstatě vyučování těchto osob, jeho cílech, obsahu, zvláštěnostech vyučovacího procesu, o vyučovacích zásadách, metodách, organizačních formách a prostředcích, které se při výuce těžce zrakově postižených používají. (Ludíková, 1989, s 20)

3.1 Všeobecné podmínky vzdělávání žáků

Při vzdělávání žáků se zrakovým postižením je důležité znát hlavní zásady především zrakové hygieny, která je pro tyto žáky ještě o něco důležitější než pro žáky intaktní.

V první řadě musíme u žáků dbát na správné osvětlení ve třídě, každé jednotlivé zrakové postižení si žádá jiné osvětlení, proto je třeba dbát na doporučení pro každé jednotlivé dítě. Pro tyto případy je proto dobré mít lokální osvětlení pro každého žáka zvlášť například lampičkou připevněnou na kraji lavice. Žákům, kteří naopak vyžadují snížení intenzity světla, můžeme k lavici nainstalovat zástěny tak, aby na ně nedopadalo přímé světlo buď z umělého osvětlení, nebo třeba sluneční paprsky z okna.

Druhým důležitým faktorem je pracovní místo ve třídě. Zkušený učitel by měl být schopný dětem navrhnout nejvhodnější pracovní místo, může jim ale také poskytnout možnost vyzkoušet si všechna místa ve třídě. Dítě si pak podle potřeby intenzity světla nebo vzdálenosti od tabule může určit, na kterém místě ve třídě se mu pracuje nejlépe. Je lepší, když má každý žák sám svou lavici, aby měl dostatek místa pro své kompenzační pomůcky a v případě, že potřebuje svoji školní lavici polohovat, aby si ji mohl polohovat podle sebe a nenarušoval tak práci svého spolužáka.

Do zrakové hygieny také spadá střídání práce do blízka a práce do dálky. Optimální dobu střídání těchto prací žákům stanovuje oftalmolog a učitelé by se tím měli řídit. U žádného zrakového postižení nelze celou hodinu pracovat buď jen do dálky, nebo do blízka. Průměrná doba střídání činnosti je většinou mezi 5–15 minutami.

Při práci do blízka žáci často pracují s psacími potřebami, ty může každý žák používat dle své libosti, podle toho, co komu více vyhovuje. Většinou se ale používají pera s černým

nebo modrým inkoustem, často pak také černé tenké fixy. A to z důvodu dobrého kontrastu s bílým podkladovým papírem.

Při práci na dálku učitelé často využívají tabuli. Ta by měla být buď černé, nebo tmavě zelené barvy, v tomto případě by na ni učitel měl psát kontrastní bílou nebo žlutou křídou. Problémem u těchto tabulí je, že na nich často zůstávají šmouhy, které mohou žáky mást anebo jim znemožňovat správné porozumění napsanému textu. V tomhle mají výhodu tabule bílé, na které se píše černými fixaci, ty většinou šmouhy nezanechávají.

Posledním bodem spadajícím pod zrakovou hygienu bude používání tyflopomůcek. Jednoznačně nejpoužívanější tyflopomůckou je lupa, a to v jakémkoliv podání. Dále pak Pichtův psací stroj, na kterém se píše pomocí šestibodového systému, který vymyslel Louise Brail. (Finková, Růžičková, Stejskalová, 2011)

3.2 Didaktické zásady

„Výchovné zásady vyjadřují vztah mezi cílem, obsahem, podmínkami a prostředky výchovy a vyplývají z poznání vztahů výchovy a společnosti, z poznání a respektování vztahů uvnitř výchovného procesu.“ (Grecmanová, 2002, s 144)

Didaktické zásady vyjmenoval již v 17. století slavný pedagog Jan Amos Komenský. Můžeme tím rozumět požadavky, které usměrňují průběh vyučovacího procesu. Všechny zásady jsou ve své podstatě stejné jak pro intaktní žáky.

První zásadou je zásada trvalosti, která se vztahuje k uchování naučeného v paměti a jeho pozdějším vybavení v případech, kdy ho žák potřebuje.

Druhou zásadou je zásada názornosti, která spočívá v seznámení žáků s učivem, pokud možno, co nejvíce smysly. V případě žáků se zrakovým postižením nejde často využívat zraku, proto je nutné použít pro výklad učiva všechny ostatní smysly. Žákům může být blízké také seznamování prožitkem.

Následující zásadou jak pak zásada individuálnosti, která je u dětí s jakýmkoliv postižením velmi důležitá, z důvodu velkých rozdílů i mezi dětmi se stejnou diagnózou . Zásada individuálnosti se poté projevuje v samostatných cvičeních odvíjejících se od diagnózy žáka, tato cvičení nemusí provádět jen učitel, může jej nahradit i asistent pedagoga.

Dalšími zásadami jsou pak zásada soustavnosti, která stanovuje logické návaznosti učiva na sebe. A zajišťuje propojování mezipředmětových vztahů. Dále pak zásada

přiměřenosti, která nám říká, že všechno učivo by mělo být přiměřeno věku žáků, jejich schopnostem, dovednostem a předchozím zkušenostem. Následuje také zásada vědeckosti, zásada spojení výchovy s praxí a v neposlední řadě také zásada spolupráce všech vychovatelů, která je v dnešní době velmi důležitá, spolupracují spolu učitelé jako zástupci institucionální výchovy a rodiče, jako zástupci rodinné výchovy. (Finková, Růžičková, Stejskalová, 2011)

3.3 Metody výuky

„Vyučovací metoda je tedy pedagogická – specificky didaktická aktivita subjektu a objektu vyučování, rozvíjející vzdělanostní profil žáka, současně působící výchovně, a to ve smyslu vzdělávacích a také výchovných cílů a v souladu s vyučovacími a výchovnými principy. Spočívá v úpravě obsahu, v usměrnění aktivity objektu a subjektu, v úpravě zdrojů poznání, postupů a technik, v zajištění fixace nebo kontroly vědomostí a dovedností, zájmů a postojů“. (Ludíková, 1989, s 42)

Stejně jako zásady i metody jsou u žáků se zrakově postižením prakticky stejné jako u žáků intaktních. Rozdíly jsou jen ve frekvenci užívání jednotlivých metod.

První a nejběžněji používanou metodou je metoda slovní, tu všichni učitelé používají denně, protože se do ní řadí například vysvětlování, vyprávění nebo popis. Pedagogové pomocí metod slovních monologických žákům podávají ucelený logicky sestavený soubor vědomostí. Aktivnějším typem slovních metod jsou pak metody dialogické, do kterých řadíme například rozhovor nebo besedu, při těchto metodách se do komunikace mohou zapojit i žáci.

Dalšími metodami jsou pak metody demonstrační, ty se mohou uplatňovat zároveň s metodami slovními, být jejich doplňkem. U této metody seznamuje pedagog žáky s učivem, pokud možno, co nejvíce smysly to jde. Při této metodě se tedy využívá spousta pomůcek například modely, obrázky nebo reálné objekty.

Významnou metodou je také metoda exkurze, kterou můžeme uplatňovat i u žáků se zrakovým postižením. Je sice náročnější na organizaci, ale o to přínosnější pro žáky. Před samotnou exkurzí je dobré žáky připravit na to, co by měli od exkurze očekávat, lépe se jim pak vše chápe. Při exkurzi zároveň také můžeme využívat metodu pozorování, která by měla být vždy doplněna komentářem pedagoga a žáků.

Jako poslední v řadě uvedu metodu praktickou, neznámá to však, že je na žebříčku důležitosti používání jako poslední. Tyto metody se u žáků se zrakovým postižením používají

složitěji, protože je často potřeba zrak, ale mohou se uplatňovat za předpokladu použití speciálních pomůcek, například v laboratorních cvičeních by to mohl být ozvučený teploměr, indikátor barev nebo indikátor světla a další.

K dalším méně používaným metodám pak patří například metody produktivní, reproduktivní a kreativní. (Finková, Růžičková, Stejskalová, 2011)

4 Hudební výchova u žáků se zrakovým postižením

„Hudební výchova vede žáka k porozumění hudbě, k jejímu aktivnímu vnímání a využívání jako svébytného prostředku komunikace. Děje se tak prostřednictvím hudebních činností, které rozvíjejí ve svém komplexu celkovou osobnost žáka, především pak jeho hudebnost, tj. schopnosti, které se následně projevují individuálními dovednostmi sluchovými, rytmickými, pěveckými, intonačními, instrumentálními, hudebně pohybovými, tvořivými a poslechovými“ (online, dostupné z: <http://userweb.pedf.cuni.cz/hudebnivychova>.)

Hudba může být jazykem pro děti, které nedokáží komunikovat jiným způsobem. (online, dostupné z: <https://www.theguardian.com/education/2010/may/18/musical-talent-link-with-blindness>)

S rozvojem hudebního citění je důležité u dětí začít již v předškolním věku, není potřeba čekat na dobu, až se dítě naučí Braillovský notopis. Pro děti se zrakovým postižením je hudba a zvuky obecně velmi zajímavé, proto je důležité vytvářet jim podnětné prostředí a již od nejranějšího věku u nich rozvíjet hudebnost. Přidáním pohybu k hudbě pak u dětí rozvíjíme nejen melodické, ale i rytmické citění, hudební sluch a pohybové schopnosti. Všechny hudební činnosti by měly vycházet z přirozenosti dítěte, základním nejpřirozenějším projevem hudby je zpěv. S dětmi můžeme zpívat jednoduché lidové písně přiměřené jejich věku. Mimo zpěv ale s dětmi můžeme hrát na jednoduché dechové nástroje jako je zobcová sopránová flétna. U dětí tím rozvíjíme správné dýchací návyky a hudební sluch. (Jelínek, 2010)

„Podpora rozvoje nadání postiženého dítěte je často efektivnější formou kompenzace jeho handicapu než všechny kompenzační pomůcky, které mu můžeme poskytnout. Je to kompenzace, jakou popsál už Alfred Adler: zůstává ve vlastních rukou postiženého. Uplatňováním svého talentu obohacuje člověk společenství, jehož je členem, i vlastní osobnost. Když postiženým dětem pomůžeme rozvíjet jejich nadání, pomáháme jim naplňovat kvalitu jejich života a hledat i nacházet jeho smysl. A to rozhodně není málo“ (Dočkal, 2005, s 175)

Nemělo by se zapomínat ani na hru na hudební nástroje, kterou vyzdvihuje ve své publikaci Vítková *„S ohledem na možnost budoucího profesního uplatnění žáků se doporučuje zařadit v rámci nepovinných předmětů ještě předměty – příprava individuální hry na hudební nástroj, hra na hudební nástroj, hudební nauka a sborový zpěv.“* (Vítková, 2004, s. 33)

4.1 Výuka zpěvu

Zpěv je základní a přirozenou hudební schopností, kterou většina populace považuje za normální a nepřisuzuje jí potřebu učit se jí. Pedagogové hudby ale ví, že je tomu přesně naopak. Stejně jako jakákoliv jiná hudební činnost tak i zpěv se učí. Učení žáka se zrakovým postižením je pro učitele zpěvu velmi náročné, protože stejně jako u jiného druhu učení i tady se uplatňuje technika napodobování. Učitel proto hledá jiné způsoby, jak žákovi, co nejvíce přiblížit a vysvětlit správnou techniku. Učitel však žáka neučí jen správné technice zpěvu, ale i veřejnému projevu při vystoupeních.

Učení jednotlivých hudebních cvičení není tak složité, ta se žáci učí odposlechem stejně jako melodie písní, horší je to s textem, ten si žáci v Braillové abecedě mohou číst rovnou v hodině a doma se jej učit za domácí úkol. Z počátku děti menší učíme písně nápodobou, později, pro děti starší, a podle přihlednutí k individualitě každého dítěte můžeme začít s intonačními cvičeními podle Braillova notopisu.

Zároveň se zpěvem by se žák měl co nejdříve začít učit hrát na hudební nástroj, a to hlavně na klavír, díky kterému pak může kontrolovat správnost a čistotu zazpívaných tónů.

Při výuce zpěvu je velmi důležité to, jak zpěvák dýchá, proto učitelé žáky učí uvědomění si svého vlastního dechu a také tomu, aby používali správný dechový styl zpěvu. Jediné správné dýchání při zpěvu je žeberně brániční.

Pedagogové zpěvu při své výuce používají jako jednu z hlavnějších pomůcek zrcadlo, protože díky němu žák může kontrolovat své pohyby, postoje a správnou pěveckou techniku. U žáků s těžkým zrakovým postižením tato technika bohužel použít nejde, proto musí učitel žáka o to více vést a vysvětlovat mu, co má, jak dělat.

Pohyby žáků se zrakovým postižením u zpěvu by neměly být nikdy přehnané, křečovité ani umělé a nepřirozené. Žák se může například pohupovat ze strany na stranu přenášením váhy nohou. V případě, že se žák potřebuje zklidnit, může se dotýkat rukou židle. (Jelínek, 2010)

4.2 Výuka hudební teorie a bodového notopisu

„Znalost teorie neboli „základů hudby“ je nedílnou součástí úplného hudebního vzdělání“ (Ben-Tovim, Boyd, 2007, s.118).

Spousta lidí si myslí, že lidé se zrakovým postižením mají lepší hudební sluch než běžná populace, není tomu tak, i oni se musí hudbě učit. Naopak mají vše ztížené, protože nemohou

zrakem sledovat noty, musí se naučit Braillovský notopis. Je důležité žáky notopis naučit co nejdříve, mohou se pak sami více rozvíjet, hrát si jiné skladby. Předtím, než se žák naučí notopis, učí se skladby podle sluchu z paměti, což je zdlouhavé a nezábavné, protože se můžeme učit vždy jen jednu skladbu.

Notopis využívá všech znaků Braillova písma, znaky však znamenají úplně něco jiného.

Základními prvky notového zápisu jsou noty a pomlky. Pro ně má bodový notopis vyhrazeny znaky, které se v jiné souvislosti neužívají. Máme 7 základních znaků pro noty a 4 pro pomlky. Noty C, D, E, F, G, A, H se skládají pouze z bodů 1, 2, 4, 5. Nejsou v nich tedy zastoupeny body 3 a 6. To umožňuje základní symboly těmito body doplňovat. Takto získáme celkem 4 sady znaků pro vyjádření not osminových (bez bodů 3 a 6), čtvrtových (s přidaným bodem 6), půlových (s bodem 3) a celých (s body 3 a 6). Stejně znaky se užívají i pro drobnější hodnoty not. Jasná pravidla uspořádání znaků zaručují, že nemůže dojít k záměně jejich rytmických hodnot.

Ostatní prvky notopisu se dělí na dvě skupiny: 1. skupina obsahuje znaky, které jsou umístěné před notou (např. posuvky, označení oktávy, artikulační znaménka atd.), znaky 2. skupiny se píše za příslušnou notu (např. tečka za notou, prstoklad, obloučky atd.) (Jelínek, 2010, s 62)

Při učení se bodovému Braillovskému notopisu je důležité, aby si učitel ověřil, zda se žák umí alespoň trošku orientovat v textu, pokud ne, musí ho to naučit. Ušlechtlí to tak budoucí práci s notovým zápisem. Notový záznam je členěn do odstavců, každý řádek má před sebou dvě čísla, jedno značí číslo černotiskové strany pro učitele, druhé pak číslo řádku na stránce. Jednotlivé takty jsou od sebe odděleny volnými okénky. K bodovému notopisu je potřeba, aby měl žák dobře vycvičený hmat.

„Hmat například při odrazu tvaru, pevnosti, teploty, drsnosti povrchu a některých jiných znaků, v určitých momentech může úplněji a přesněji než zrak odrážet vlastnosti a kvality objektů.“ (Finková, 2011, s 25)

U běžného čtení Braillovského textu je možné číst obouručně, u čtení notopisu je to také možné, ale když se žák naučí číst jednoručně, umožňuje to plynulost skladby, v případě, že může hrát jen jednou rukou na nástroj.

Pokud chce učitel, aby žák hrál samostatně a rád z notových záznamů, musí mu proto poskytnout vhodné podmínky. U hry na hudební nástroj tedy není důležité jen to, jak žák sedí

a drží hudební nástroj, ale také to, kde má odložené noty. Nejvhodnější je pevná vodorovná podložka na dosah ruky žáka. Žák by kolem sebe měl mít odstavek místa pro odkládání nástroje. V případě hry na klavír je dobré, když má žák své noty na kolenou, umožňuje to tak rychlé střídání čtení not a samotné hry.

Prevenčí předcházení problémů mezi žákem a pedagogem při učení nové skladby je hlavně trpělivost ze strany učitele i žáka, znalost Braillova notopisu učitelem a přepis skladby ze stejného vydání, aby nedocházelo k odlišnostem. (Jelínek, 2010)

PRAKTICKÁ ČÁST

Celá praktická část diplomové práce se věnuje tvorbě příprav na edukační činnost, které mohou sloužit, jak studentům na praxích, tak samotným učitelům dětí se zrakovým postižením.

Jednotlivé přípravy jsou vždy rozděleny na témata a doporučeny danému ročníku prvního stupně základní školy. Většina příprav je koncipována na 45 minut, tj. jednu vyučovací hodinu, některé zaberou více času většinou z důvodu prostředí pro realizaci dané přípravy. Učitelé se z každé přípravy přesně dozví, jak budou děti organizovány, jaké pomůcky jsou k realizaci hodiny potřeba, klíčové kompetence a také, které z očekávaných výstupů z RVP ZV bude daná hodina rozvíjet.

Každá příprava obsahuje umělou nebo lidovou píseň, kterou se pedagog s dětmi může naučit, poslechovou skladbu, která je tematicky přizpůsobena písni a doplněna o pracovní list týkající se poslechu. V neposlední řadě příprava obsahuje návrhy na činnosti do dalších předmětů stejně tak v tématu úvodní písni. Učitel tak jednou písni může provázet žáky celý den.

Ke konci praktické části se věnujeme dotazníkovému šetření mezi učiteli hudební výchovy na prvním stupni základních škol pro žáky se zrakovým postižením.

5 Metodologie výzkumu

5.1 Cíl výzkumu, výzkumné otázky

Hlavním cílem výzkumu je navrhnout přípravy pro hodiny hudební výchovy pro žáky se zrakovým postižením a tyto následně spolu s vyučujícími zanalyzovat tak, aby se prokázalo, že jsou navrženy vhodně.

Hlavní výzkumná otázka: Jsou přípravy vhodně navrženy a odpovídají všem kritériím výuky žáků se zrakovým postižením?

Další otázkou je: Spatřujete v přípravách nějaké nedostatky a mohli byste doporučit jejich poupravení?

5.2 Metody výzkumu a jejich charakteristika

Ke sběru dat k empirické části diplomové práce byla použita metoda kvantitativního výzkumu a to dotazník. Výsledky dotazníku byly následně zpracovány metodou otevřeného kódování.

Dotazník

Dle Doulíka (2016) je dotazník jednou z metod kvantitativního výzkumu, která se využívá ke sběru dat. Mezi explorativními metodami patří k jedné z nejpoužívanějších. Gavora (2000, s 99) ve své publikaci uvádí, že se jedná o „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí*“.

Každý dotazník se skládá ze souboru předem připravených otázek, které jsou logicky uspořádány a vedou k získávání většinou velkého počtu informací. (Chráška, 2016)

Pro účely tohoto výzkumu byl použit elektronický dotazník, který se distribuoval mailem ředitelům škol pro zrakově postižené žáky, přes ně se dotazník dostal k vyučujícím hudební výchovy na 1. stupni základní školy.

Dotazník k téhle diplomové práci se skládá z pěti hlavních otázek, na které pedagogové odpovídali. Všechny otázky jsou otevřené, tudíž na ně každý odpovídal podle svých možností. Ne všichni pedagogové se však vyjádřili ke všem otázkám. Dotazník obsahoval i dvě doplňující otázky, které do výzkumu až tak nezasahovaly, byly spíše zpětnou vazbou pro autora příprav.

Bohužel kvůli velké specifikaci okruhu dotazovaných a časové náročnosti odpovědi na dotazník, se podařilo získat pouze pět odpovědí, které rozebereme podrobněji ve výsledcích výzkumu.

Otevřené kódování

Lojdrová popisuje: „*Kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování je text jako sekvence rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto nově pojmenovanými (označenými) fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje.*“ (online, dostupné z: muni.cz)

5.3 Výzkumný soubor

Pro potřeby výzkumu byli základním výzkumným souborem určeni učitelé hudební výchovy na 1. stupni základních škol pro zřetelně znevýhodněné žáky.

Tento soubor můžeme dle Miovskeho (2006) nazvat záměrným výběrem, který popisuje určitou specifikaci pro skupinu, která nás ve výzkumném šetření zajímá.

Celý dotazník byl anonymní, nejsou v něm tedy uvedeny ani školy ani celá jména participantů (pouze křestní).

6 Přípravy na edukační činnost

6.1 Píseň č. 1

Káča našla ptáče

F B $\flat$ F Gm C
Káča našla ptáče je promoklé a pláče kdo poradí Káče komu ptáče dát

F B $\flat$ F Gm C
Káča našla ptáče je promoklé a pláče kdo poradí Káče komu ptáče dát ni-ko-

F B $\flat$ C F B $\flat$ C F
mu jinému jenom panu hajnému on ho dá do hnízda ptáče zase zahvízdá ni-ko-

F B $\flat$ C F F B $\flat$ C F
mu jinému jenom panu hajnému on ho dá do hnízda ptáče zase zahvízdá

1.-3. 4.
F F

Jířa našla zvíře co netrefilo k díře
kdo poradí Jíře komu zvíře dát
Jířa našla zvíře co netrefilo k díře
kdo poradí Jíře komu zvíře dát
nikomu jinému jenom panu hajnému
hajnému jedině on ho vrátí k rodině
nikomu jinému jenom panu hajnému
hajnému jedině on ho vrátí k rodině

Míra našel výra má po noční a zirá
zajímá se Míra komu výra dát
Míra našel výra má po noční a zirá
zajímá se Míra komu výra dát
nikomu jinému jenom panu hajnému
může mu radu dát kdy má lítat a kdy spát
nikomu jinému jenom panu hajnému
může mu radu dát kdy má lítat a kdy spát

Na dolejší lávce tam Slávka našla savce
kdo poradí Slávce komu savce dát
na dolejší lávce tam Slávka našla savce
kdo poradí Slávce komu savce dát
vždyť je to Pavlata zadělaný od bláta
měli ho za zvíře špinavý byl k nevíře
vždyť je to Pavlata zadělaný od bláta
měli ho za zvíře špinavý byl k nevíře

<https://www.midisoubory.cz/U-NOTY.php?ID=333430b5300400>

Příprava na edukační činnost

Realizace: 2. ročník

Roční období: jaro

Obsah: nácvič písne, doprovod nástroji Orffova instrumentáře

Časová dotace: 45minut

Organizace: v kruhu na koberci

Pomůcky: obrázky různých mláďat, kytara/ klavír, ozvučná dřívka, bubínky

Vzdělávací oblast: Umění a kultura – Hudební výchova

Očekávané výstupy z RVP ZV

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení

- *poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení (RVP ZV, 2021)*
- *kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich (RVP ZV, 2021)*

Kompetence komunikativní

- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků (RVP ZV, 2021)*

Kompetence sociální a personální

- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy (RVP ZV, 2021)*
- *ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty (RVP ZV, 2021)*

Kompetence občanské

- *projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění (RVP ZV, 2021)*

Kompetence pracovní

- *používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla (RVP ZV, 2021)*

Očekávané výstupy za 1. období

- *HV-3-1-01 zpívá v jednohlase (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-02 rytmizuje a melodizuje jednoduché texty (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-03 využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře (RVP ZV, 2021)*

Realizace hodiny

Motivace:

Paní učitelka si děti svolá na koberec do kruhu, tak aby všichni dobře viděli na ni i na obrázky, které jim přinesla. Připraveny má obrázky různých mlád'at, které můžeme na jaře potkat běžně v přírodě, takže například srnečky, lištičky, selátka, ale i ptáčky. S dětmi si poté popovídá o tom, co na obrázcích vidí a zeptá se jich, co mají obrázky společného. Společně se shodnou na tom, že to jsou všechno mlád'átka.

A protože je jaro, tak je důležité vědět, jak se k takovým mlád'átkům chovat, když je náhodou někde potkáme. Nesmíme na ně sahat, nejlepší je si jich vůbec nevšimat a jít pryč, ale co kdyby to zvířátko bylo zraněné? Jak bychom se měli zachovat a na koho se obrátit? Paní učitelka nechá děti odpovědět a pak jim řekne, že se to možná dozví v písničce, kterou se dnes společně naučí zazpívat.

Vezme si kytaru anebo si děti zavolá ke klavíru a sama jim celou píseň přezpívá.

Po písni se děti zeptá, na koho by se tedy obrátili pro pomoc?

Hlavní část:

Základem je předtím, než se začneme učit novou píseň, pořádně se s dětmi rozezpívat na známé lidové písni, připravíme tak hlasivky na zpěv. Také je důležité udělat si alespoň jedno dechové cvičení, aby si děti připomněly, že při zpívání dýcháme do břicha.

Po důkladném rozezpívání a prodýchání můžeme zahájit nácvik písně. Děti se budou učit píseň nápodobou, proto jim paní učitelka vždy kousek předzpívá a děti to poté po ní zopakují. Nejdříve se naučí po částech první sloku, až ji umí, zkusí si ji zazpívat celou dohromady. Následně se pak učí další sloky, vždy po částech, ale refrén, protože je vždy stejný, už od druhé sloky zpívají rovnou zároveň s paní učitelkou vcelku.

Když už děti píseň alespoň trochu umí, řekne jim paní učitelka, že si ji zkusí doprovodit na rytmické hudební nástroje, a to konkrétně na ozvučná dřívka a bubínky.

Paní učitelka rozdělí děti na tři skupinky, dvě skupinky dostanou ozvučná dřívka a jedna skupinka dostane bubínky.

Jedna skupinka s ozvučnými dřívky bude hrát vždy, jen když se bude zpívat sloka, a to podle rytmického záznamu, který dětem paní učitelka buď promítne na interaktivní tabuli, nebo jim ho přepíše na obyčejnou tabuli.

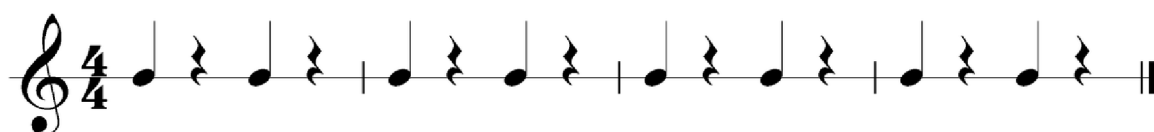
Děti si na každou notu mohou říkat pomocné slůvko „tan“, které jim má napomoci udržet se správně v rytmu. Na každou čtvrt'ovou notičku „tan“ děti ťuknou jednou dřívky o sebe.

Druhá skupina dětí dostane do ruky také ozvučná dřívka, bude ale hrát pouze, když budou všichni zpívat refrén. Paní učitelky i druhé skupince promítne nebo přepíše jejich rytmické schéma, podle kterého budou děti hrát.

V tomto případě děti na každé dvě osminové noty říkají slůvko „tata“ tak, aby se udržely ve správném rytmu. Na každou jednu osminovou notičku děti ťuknou jednou dřívky o sebe.

Poslední skupinka dostane bubínek a paličku, hrát bude stejně jako druhá skupinka vždy, jen když se bude zpívat refrén naší písně. Stejně jako předchozím dvěma skupinkám i poslední skupince paní učitelka napíše jejich rytmické schéma na tabuli, aby věděli, co hrát.

Na každou jednu čtvrt'ovou notičku budou děti říkat stejně jako první skupinka slůvko „tan“, na čtvrt'ovou pomlku potom slůvko „nic“, tak aby se zvládly udržet ve správném rytmu. Důležité je dětem říct, že na čtvrt'ovou pomlku se nehraje. Bude to tedy vypadat tak, že na čtvrt'ovou notu bouchnou do bubínku a na čtvrt'ovou pomlku si rukou s paličkou promáchnou ve vzduchu.

Důležité je, aby paní učitelka skupinky rozdělila rovnoměrně, a aby si vždy jednotlivé rytmy s každou skupinkou zvlášť vyzkoušela. Jakmile to bude každá skupinka umět zvlášť, mohou se spojit dohromady.

Závěr:

Závěrem a určitě i odměnou a potěšením bude pro děti to, že se jim to podařilo, naučily se novou písničku, a ještě si ji i samy doprovodily.

Další činnosti

Další hodinu na píseň může paní učitelka navázat tematickým poslechem Kindersinfonie od Leopolda Mozarta, ke kterému je možno použít pracovní list č. 1 viz příloha č. 1.

Paní učitelka dětem rozdá pracovní listy a společně si s dětmi přečte první úkol, zjistí, jestli všichni žáci ví, co mají dělat a poté poslech pustí, po skončení poslechu si děti zapíší odpověď a zkonzultují ji s paní učitelkou a spolužáky. Následně si přečtou další dvě otázky, na které budou hledat odpověď v druhém zopakování skladby. Po poslechu odpovědi zase konzultují, opravují si případné chyby a objasňují si proč to tak je. Čtvrtou otázku zodpoví děti samy i bez opakování poslechu. Nakonec pustí paní učitelka poslech naposledy a děti vyberou odpověď i na poslední otázku. Poslech tedy dohromady zazní celkem třikrát, kdyby ale bylo potřeba, může i vícekrát.

Český jazyk – spojování zvířecích rodin např.: kuře – slepice – kohout nebo jehně – ovce – beran, doplňování slov do textu o zvířatech, čtení pohádky Boudo budko nebo O zvířátkách a loupežnících.

Matematika – počítání, kolik má slepička vajíček, kolik se jí vylíhlo kuřátek, kolik jich zůstalo ve skořápce (sčítání a odčítání).

Prvouka – povídání si s dětmi o zvířatech na jaře, o jejich mláďatech, o tom, jak to v přírodě na jaře chodí, komu se rodí živá mláďata a komu se vylíhnou z vajíčka.

Výtvarná výchova – každý si může vybrat jakoukoliv zvířecí rodinu a libovolně ji podle své fantazie nebo podle předlohy namalovat.

Tělesná výchova – odpočinková hra Kukačko, zakukej- děti sedí v kruhu a hlavy mají schované, jedno dítě jde počkat bokem, mezitím paní učitelka určí kukačku, která bude kukat. Vráti se dítě, které čekalo a říká větu „Kukačko, zakukej“ a kukačka zakuká tak, aby to nebylo vidět, ale jen slyšet. Dítě, pak hledá, kdo je kukačka. Hra je nekonečná.

6.2 Píseň č. 2

Mravenci

ROZPUSTILE

1. Na mravenčí pase-ce
2. Z písku bláta jehli-čí

ozna - mu - je se   Ferda hledá zední - ky   všude po le - se   a že má skvělý plán
posta - víme hrad   ví - tr ten ho nezni - čí   budem se mu smát   lží - ce tam lžíce sem

tak se va - lí ze všech stran   na mravenčí pase - ce   ozna - mu - je se   Nejsme sice veli - cí
ještě jednu přine - sem   z písku bláta jehli - čí   posta - víme hrad

my mravenčí zední - ci   a - le máme prima   partu sehra - nou   že se pilně snaží - me

nesem víc než váží - me   ještě dnes ještě dnes   opra - víme ce - lý   les

Opakuj od **A**
2x celé

3. Z písku bláta jehličí postavíme dům
inženýři měřiči rychle k pařezům
trámek tam trámek sem
ještě jeden přinesem
z písku bláta jehličí postavíme dům

4. Na mravenčí pasece oznamuje se
Ferda s partou mravenců hlásí po lese
nebourej nebourej
ani do nás nešťourej
na mravenčí pasece oznamuje se

<https://www.midisoubory.cz/U-NOTY.php?ID=33323530340400>

Příprava na edukační činnost

Realizace: 4. ročník

Roční období: jaro, léto, podzim

Obsah: procházka v lese, rozhovor, seznámení s novou písní, rytmický doprovod

Časová dotace: 120 minut

Organizace: v lese

Pomůcky: kytara/ ukulele, kamínky, šišky, klacíky

Vzdělávací oblast: Umění a kultura – Hudební výchova

Očekávané výstupy z RVP ZV

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení

- *operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly (RVP ZV, 2021)*
- *poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení (RVP ZV, 2021)*
- *kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich (RVP ZV, 2021)*

Kompetence komunikativní

- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje (RVP ZV, 2021)*
- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků (RVP ZV, 2021)*

Kompetence sociální a personální

- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy (RVP ZV, 2021)*
- *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů (RVP ZV, 2021)*
- *ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty (RVP ZV, 2021)*

Kompetence občanské

- *projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění (RVP ZV, 2021)*

Kompetence pracovní

- *používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla (RVP ZV, 2021)*

Očekávané výstupy za 2. období

- *HV-5-1-01 zpívá v jednohlase či dvojhlas v durových i mollových tóninách a při zpěvu využívá získané pěvecké dovednosti (RVP ZV, 2021)*
- *HV-5-1-06 rozpozná v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků (RVP ZV, 2021)*
- *HV-5-1-03 doprovodí spolužáky na rytmické hudební nástroje (RVP ZV, 2021)*

Realizace hodiny

Motivace:

Děti s paní učitelkou jsou na škole v přírodě, školním výletě, anebo jen na procházce v lese, kde to paní učitelka předem projde a najde si velké mraveniště, ke kterému se pak s dětmi vydají. Paní učitelka se dětí zeptá, jestli něco ví, a když ano, tak co, o mravencích. Poslechne si všechno, co děti říkají a zároveň je také doplní v zajímavých věcech, které děti o mravencích nevěděly. Poté dětem řekne, že se mají posadit kamkoliv na zem, mimo mraveniště, a s doprovodem kytary nebo ukulele jim zazpívá celou píseň Mravenci.

Hlavní část:

Ještě, než se společně s paní učitelkou děti začnou učit novou písničku Mravenci, zazpívají si pár známých umělých nebo lidových písní, aby se rozezpívali a připravili své hlasivky na zpěv. Provedou také alespoň krátké dechové cvičení, aby si připomněli, jak se při zpěvu správně dýchá. Paní učitelka dětem také připomene, jaký by u zpěvu měly mít děti posed nebo postoj, tak aby se jim dobře dýchalo a zpívalo.

Po rozezpívání a prodýchání se děti společně s paní učitelkou mohou pustit do učení se nové písni. Píseň Mravenci se budou učit nápodobou, paní učitelka dětem vždy předzpívá část písni a děti ji po ní zopakují, jakmile děti umí píseň zazpívat po částech, spojí ji dohromady, tímto způsobem se naučí zpívat všechny sloky a refrén. Poté píseň zazpívají celou dohromady.

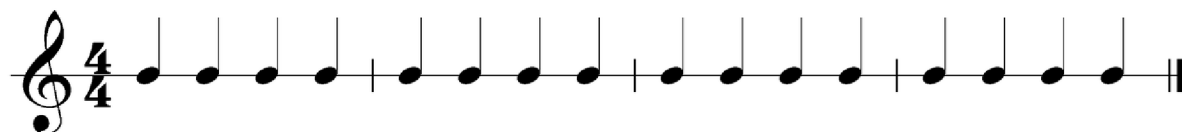
Jakmile píseň děti umí, paní učitelka jim řekne, že ve škole doprovází písni na různé rytmické hudební nástroje, ale v lese žádné nemáme, tak si musíme nějak pomoci. Zeptá se dětí, čím by mohly rytmické hudební nástroje nehradit, něčím, co najdou v lese. Nechá je chvíli prozkoumat terén a počká, co děti přinesou, s jakou přírodninou by si chtěly zahrát. Děti by mohly napadnout například kamínky, šišky, klacíky nebo odpadnutá kůra.

Paní učitelka všechny děti pochválí a rozdělí je na tři skupinky. Děti z jedné skupinky si najdou každý sám pro sebe dva kamínky, kterými budou v písničky ťukat o sebe podle daného schématu, které sice neuvidí, ale paní učitelka jim ho řekne.

První skupinka bude střídat půlovou notu, kterou si bude pomáhat slůvkem „půlka“ a půlovou pomlku, kterou si bude pomáhat slůvkem „pauza“, tohle schéma teda zní „půlka, pauza“. Paní učitelka dětem vše názorně ukáže a také jim řekne, že se ťuká kamínkem pouze na slůvko „půlka“ a to jen jednou a na slůvko „pauza“ se neťuká vůbec. Schéma „půlka, pauza“ hrají děti pouze ve sloce.

Ve druhé skupince si každý sám pro sebe najde dvě šišky, kterými budou také ťukat o sebe podle daného rytmického schématu, který jim paní učitelka předvede.

V tomhle doprovodu budou děti hrát za sebou v jednom taktu vždy čtyři noty čtvrt'ové, aby to pro ně bylo jednodušší, pomohou na každou notu čtvrt'ovou slůvkem „tan“. Schéma „tan, tan, tan, tan“ hrají děti pouze ve sloce, paní učitelka jim vše názorně předvede.

V poslední skupince si každý sám pro sebe najde dva klacíky, které nám mohou připomínat ozvučná dřívka z Orffova instrumentáře. Děti budou ťukat klacíky o sebe podle schématu, které jim paní učitelka předvede.

Toto schéma obsahuje v jednom taktu osm not osminových, pomocné slůvko pro dvě spojené noty osminové je „tata“, jeden takt tedy bude znít „tata, tata, tata, tata“. Schéma „tata, tata, tata, tata“ budou děti ťukat na klacíky pouze v refrénu tak, jak jim to paní učitelka názorně předvede.

Každá skupinka si nejdříve svůj part vyzkouší zvlášť se zpěvem tak, aby ji potom při společné hře nerušila skupinka druhá, která bude třeba výraznější nebo bude mít pro někoho jednodušší rytmus. Písničku Mravenci může paní učitelka s dětmi zpívat několikrát, pokaždé může vyměnit dětem nástroje a naučit je jiné rytmické schéma tak, aby si každý vyzkoušel všechno.

Závěr:

Pokud po cestě zpět do školy, k autobusu nebo na ubytovací zařízení potká paní učitelka s dětmi ještě další mraveniště, mohou jim společně píseň ještě jednou zazpívat.

Další činnosti:

Po návratu do školy může paní učitelka s dětmi na píseň navázat poslechem Vertochte Tirolera a jeho Knedlíkové polky a použít k němu pracovní list č. 2 viz příloha č. 2.

Paní učitelka dětem rozdává pracovní listy, přečte si s nimi první úkol, ujistí se, že všechny děti rozumí tomu, co se po nich chce a poté pustí poslech. Jakmile poslech skončí, dá dětem chvíli na promyšlení si a doplnění odpovědi do pracovního listu, poté odpověď společně s dětmi prokonzultují. Následně si přečtou společně další dva úkoly, které mají plnit. Při úkolech, kdy mají děti zvedat ruce, je důležité dbát na to, aby se děti neovlivňovaly, proto by jim paní učitelka měla říct, aby si položily hlavu na lavici tak, aby na sebe vzájemně neviděly. Po doposlechnutí zase konzultují odpovědi. Poslední úkol je nejtěžší, ale není potřeba na něj pouštět poslech celý, proto si paní učitelka může dovolit poslech po chvílce vypnout a pustit pár začátečních vteřin i několikrát po sobě.

Poslední odpověď je dětem důležité pečlivě vysvětlit tak, aby to pochopily i děti, kterým se nepovedlo odpovědět správně.

Český jazyk – možnost dát dětem například diktát nebo doplňování jednoduchého textu o mravencích.

Matematika – násobení a dělení skupinek mravenců, slovní úlohy spojené s mravenci nebo cvičení na výpočet obsahu například kolik mravenců se vejde do krabice.

Pracovní činnosti – tvorba jednoduchého origami mravence nebo tvorba mravence z části krabičky od vajec.

6.3 Píseň č. 3

Plavala husička

Pla - va - la hu - sič - ka po Du - na - ji, hou - sát - ka

se na ní ko - lé - ba - jí. Mys - li - ve - ček

na ně če - ká, že sta - rou za - stře - lí, mla - dé ne - chá.

Počkej, myslivečku, povím na tě, žes prodal jedličku na stojatě.
Povím na tě v kanceláři, žes prodal jedličku hospodáři.

Já jsem ten syneček marnotratný, mě nejsou peníze kór nic platný.
Dneska je mám, zítra jsou pryč, mně nejsou peníze platný kór nic.

Páni muzikanti, zahrajte nám, my máme peníze, dáme je vám.
My máme peníze a dolary, ty, co nám rodiče zanechali.

<https://www.myslivoost.com/Files/bf/bf494d9e-73f0-47eb-9e5e-6f1284d10ddb.pdf>

Příprava na edukační činnost

Realizace: 3. ročník

Roční období: jaro

Obsah: rozhovor, nácvič písňe, dirigování, doprovod nástroji Orffova instrumentáře

Časová dotace: 45minut

Organizace: v kruhu na koberci

Pomůcky: klavír/ kytara, prstové činely, ozvučná dřívka

Vzdělávací oblast: Umění a kultura – Hudební výchova

Očekávané výstupy z RVP ZV

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení

- *poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení (RVP ZV, 2021)*
- *kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich (RVP ZV, 2021)*

Kompetence komunikativní

- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků (RVP ZV, 2021)*

Kompetence sociální a personální

- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy (RVP ZV, 2021)*
- *ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty (RVP ZV, 2021)*

Kompetence občanské

- *projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění (RVP ZV, 2021)*

Kompetence pracovní

- *používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla (RVP ZV, 2021)*

Očekávané výstupy za 1. období

- *HV-3-1-01 zpívá v jednohlase (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-02 rytmizuje a melodizuje jednoduché texty (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-03 využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-04 reaguje pohybem na znějící hudbu (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-06 rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje (RVP ZV, 2021)*

Realizace hodiny

Motivace:

Den předtím nebo třeba týden, než se paní učitelka rozhodne naučit se s dětmi tuhle píseň, udělá v hodině prvouky projekt, kdy děti ve skupinkách vytvoří plakát o divoké huse. K dispozici budou mít encyklopedie, obrázky, pastelky, fixy, velké papíry a bude na nich, jak to pojmu a jak to provedou, hlavní bude, aby tam o huse byly důležité informace. Plakáty na konci hodiny ve skupinkách předvedou a paní učitelka je vystaví ve třídě.

V hodině, kdy se bude píseň učit, si paní učitelka svolá děti na koberec a ptá se jich, co si o huse zapamatovaly, a co by jí z paměti teď o ní řekly. Chvilí vedou rozhovor a poté jim paní učitelka řekne, že se jednu píseň o huse dnes naučí.

Vezme si kytaru nebo sedne ke klavíru a píseň dětem zazpívá.

Hlavní část:

Ještě, než se děti půjdou učit novou píseň, je důležité se s nimi řádně rozezpívat a připravit jejich hlasivky na zpět, proto si můžeme dát buď známé cviky na rozezpívání nebo se rozezpívat lidovou nebo již známou umělou písní. Při zpěvu je také důležitý dech, takže by si s dětmi měla dát paní učitelka i alespoň krátké dechové cvičení, při kterém si s dětmi připomene správný postoj/ posed a správné dýchání při zpěvu.

Po prodýchání a rozezpívání, které děláme před každým učením se nové písně, můžeme začít s nácvikem písně Plavala husička, kterou se děti budou učit nápodobou paní učitelky.

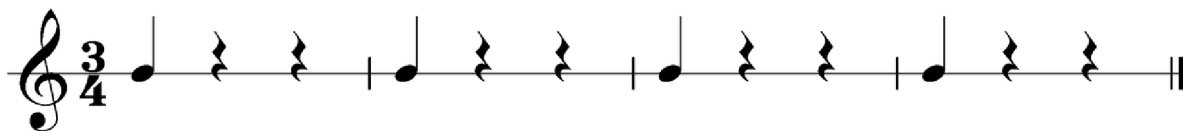
Děti píseň učíme vždy jen po částech písně, paní učitelka předzpívá a děti to po ní zopakují, je důležité učit text i melodii písně zároveň, nikdy ne zvlášť, je to pro děti jednodušší a přirozenější. Poté, co umí děti sloku po částech, spojíme ji dohromady, nakonec si zazpíváme všechny sloky, tedy celou píseň dohromady.

Když děti píseň umí, zeptá se jich paní učitelka, v jakém taktu si myslí, že je píseň napsaná, jestli budeme v jednotlivých taktech písně počítat do dvou, do tří nebo do čtyř. Kdyby na to nikdo nepřišel, může dětem paní učitelka pomoci tak, že jim písničku zazpívá znova a bude u toho na první dobu dupat do země a na druhou a třetí tleskne. Kdyby ani tak děti nevěděly, může jim na interaktivní tabuli promítnout noty a společně s dětmi se podívat, kde se zapisuje, v jakém taktu je píseň psána. Také si mohou ukázat, podle čeho to poznáme, když se náhodou stane, že takt na začátku písně není označený. Podívat se na délky not v jednotlivých taktech a spočítat, jestli vždy opravdu napočítáme do tří, když máme zaznačený $\frac{3}{4}$ takt.

Poté, co se děti společně s paní učitelkou přesvědčí o tom, že to je opravdu $\frac{3}{4}$ takt, tak jim paní učitelka řekne, že si dnes zkusí zahrát na dirigenty a oddirigují celou třídu při zpěvu písně. Společně se pustí do tréninku taktování na tři doby, všichni stojí, paní učitelka vepředu před nimi a děti opakují její pohyby, postupně taktování zrychlujeme, zatím ale samozřejmě bez doprovodu písně. Jakmile to dětem jde, pustí se celá třída zároveň do dirigování při zpěvu písně Plavala husička. A aby si děti vyzkoušely, že se to opravdu naučily, mohou se vystřídat v roli paní učitelky a určovat tak tempo zpěvu celé třídy.

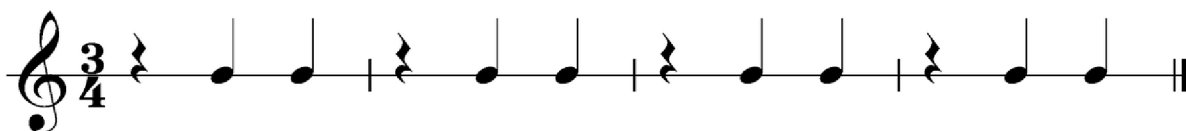
Teď si děti vyzkoušely dirigování, ale mohou si zkusit píseň i doprovodit na nástroje Orffova instrumentáře, a to konkrétně na prstové činely a ozvučná dřívka. Paní učitelka si děti rozdělí do dvou rovnoměrných a vyrovnaných skupin.

První skupinka dostane prstové činely, paní učitelka dětem na tabuli napíše, anebo na interaktivní tabuli promítne schéma jejich rytmického doprovodu, aby děti věděly, jak mají hrát.

Doprovod na prstové činely bude po celou dobu písničky, děti si budou místo čtvrt'ové noty pomáhat slůvkem „tan“ a místo čtvrt'ové pomlky slůvkem „nic“ tak, aby si udržely správný rytmus a tempo, jeden takt teda bude znít „tan, nic, nic“. Paní učitelka musí dětem ukázat, jak se prstové činely správně drží, jak se na ně hraje, ale hlavně, že když si říkáme pomocné slůvko „nic“, nesmíme na činely hrát.

Druhá skupinka dostane ozvučná dřívka, paní učitelka jim také napíše jejich rytmické schéma.

Tahle skupinka to bude mít malinko těžší, protože na první dobu nebude vůbec hrát.

Stejně jako první skupinka si i tahle pomáhá slůvky „tan“ a „nic“. Její schéma zní „nic, tan, tan“. Důležité je, aby paní učitelka dětem doprovod předvedla a ukázala dětem, jak mají na slůvko „nic“ promáchnout a nehrát na ozvučná dřívka.

Obě skupinky hrají po celou dobu písničky, je však podstatné, aby si svůj part každá skupinka vyzkoušela nejdřív zvlášť, aby se později nepletly a nesklouzávaly k výraznějšímu a jednoduššímu doprovodu. Nejprve také můžeme doprovázet jen klavír bez zpěvu a až poté zpěv přidat.

Skupinky je možné vyměnit tak, aby si všichni vyzkoušeli všechno.

Závěr:

Na závěr si obě skupinky písničku zazpívají a také doprovodí na nástroje.

Další činnosti:

Další hodinu můžeme píseň zopakovat a navázat na ni poslechem Dunajských vln od Josifa Ivanovičiho a použít k němu pracovní list č. 3 viz příloha č. 3.

Paní učitelka dětem rozdává pracovní listy, společně s dětmi si přečte první a druhý úkol, přesvědčí se o tom, že děti rozumí tomu, co mají dělat a pustí poslech. Po první ukázce děti zapíšou svou odpověď ke druhé otázce a konzultují ji s paní učitelkou a spolužáky. Poté si přečtou třetí a čtvrtou otázku a paní učitelka pustí poslech podruhé. Po doposlechnutí mohou děti zapsat své odpovědi a společně se přesvědčit o tom, zda to mají správně. Na splnění pracovního listu by tedy mělo stačit poslech slyšet jen dvakrát, ale paní učitelka ho může pustit i vícekrát. Poslech se dá totiž také využít na taktování $\frac{3}{4}$ taktu, hry s padákem, doprovod nástroji Orffova instrumentáře nebo třeba také na naučení krátkého tance.

Matematika – slovní úlohy na násobení, ve kterých se objevuje husa a housátka.

Český jazyk – běhací diktát se slovy z písničky Plavala husička. Děti si do sešitu napíší čísla od 1 do 10. Paní učitelka po třídě rozmístí lístečky s číslem a slůvkem z písničky s vynechaným některým písmenem například hus_čka, úkolem dětí je zapamatovat si slovo, dojít do lavice ke svému sešitu, dopsat slovo ke správnému číslu, a ještě doplnit správné písmenko.

6.4 Píseň č. 4

Grónská písnička

Da - le - ko na se - ve - ru je grón - ská zem,
ži - je tam Es - ky - ma - čka s Es - ky - má - kem. My by - chom u - mr - zli, jim
ne - ní zi - ma, sní - da - jí na - nu - ky a es - ky - ma.

2. Mají se bezvadně, vyspí se moc,
půl roku trvá tam polární noc,
na jaře vzbudí se a vyběhnou ven,
půl roku trvá tam polární den.
3. Když sněhu napadne nad kotníky,
hrávají s medvědy na četníky,
medvědi těžko jsou k poražení,
medvědy ve sněhu vidět není.
4. Pokaždé ve středu přesně ve dvě,
zaklepe na iglú hlavní medvěd,
dobrý den, mohu dál na vteřinu,
nesu vám trochu ryb na svačinu.
5. V kotlíku bublá čaj, kamna hřejí,
psi venku hlídají před zloději,
smíchem se otřásá celé iglú,
medvěd jim předvádí spoustu figlů.
6. Tak žijou vesele na severu,
srandu si dělají z teploměrů,
my bychom umrzli, jim není zima,
neboť jsou doma a mezi svýma.

<https://cz.pinterest.com/pin/373517362821429292/>

Příprava na edukační činnost

Realizace: 5. ročník

Roční období: zima

Obsah: rozhovor s glóblem, nácvič nové písně, dirigování, rytmický doprovod

Časová dotace: 45minut

Organizace: v kruhu na koberci

Pomůcky: glóbus, klavír/ kytara, prstové činely, ozvučná dřívka

Vzdělávací oblast: Umění a kultura – Hudební výchova

Očekávané výstupy z RVP ZV

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení

- *operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly (RVP ZV, 2021)*
- *poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení (RVP ZV, 2021)*
- *kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich (RVP ZV, 2021)*

Kompetence komunikativní

- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje (RVP ZV, 2021)*
- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků (RVP ZV, 2021)*

Kompetence sociální a personální

- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy (RVP ZV, 2021)*
- *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů (RVP ZV, 2021)*
- *ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty (RVP ZV, 2021)*

Kompetence občanské

- *projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění (RVP ZV, 2021)*

Kompetence pracovní

- *používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla (RVP ZV, 2021)*

Očekávané výstupy za 2. období

- *HV-5-1-01 zpívá v jednohlase či dvojhlas v durových i mollových tóninách a při zpěvu využívá získané pěvecké dovednosti (RVP ZV, 2021)*
- *HV-5-1-06 rozpozná v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků (RVP ZV, 2021)*
- *HV-5-1-03 doprovodí spolužáky na rytmické hudební nástroje (RVP ZV, 2021)*

Realizace hodiny

Motivace:

Paní učitelka přijde do třídy mezi děti a s sebou si nese velký glóbus. Ptá se dětí, kdo jí ukáže, kde se nachází světadíl, ve kterém žijeme my, poté se jich zeptá, kde leží Amerika, Anglie, a nakonec se jich zeptá, kde leží země, ve které žijí Eskymáci. Společně se všemi dětmi na glóbu ukážou, kde leží Grónsko.

Víc si o něm nic nepovídají, paní učitelka vezme kytaru nebo si sedne za klavír a zahraje a zazpívá dětem píseň Grónská země.

Po dozpívání se děti ptá, co si z písně o Grónsku zapamatovaly a jestli by tam chtěly žít.

Hlavní část:

Ještě předtím, než se děti začnou novou píseň učit, je důležité se s nimi nejprve důkladně rozezpívat známou lidovou nebo umělou písni tak, aby jejich hlasivky byly řádně připraveny na zpěv. Rovněž je také důležité, aby se děti prodýchaly alespoň krátkým dechovým cvičením a připomněly si, jak se u zpěvu správně dýchá například jen nadechováním nosem do břicha a vydechováním ústy.

Paní učitelka už při rozezpívání kontroluje, zda mají děti správný posed nebo postoj.

Poté, co jsou děti rozezpívány, se mohou s paní učitelkou pustit do učení se nové písni Grónská zem. Píseň se budou učit nápodobou, paní učitelka dětem vždy kousek písni zazpívá a děti jej po ní zopakují, takhle se naučí první sloku a refrén. V další části písni už se pak učí postupně jen sloky a refrén zpívají rovnou zároveň s paní učitelkou, protože je pokaždé stejný, neměnný.

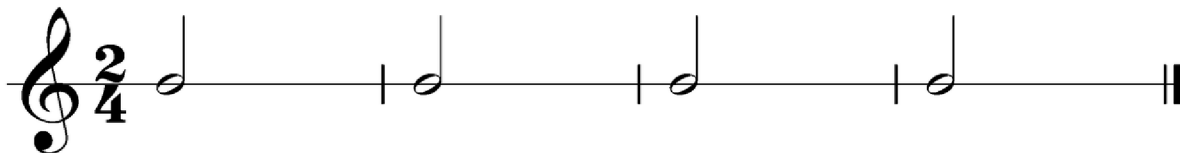
Jakmile děti píseň umí, paní učitelka si před ně stoupne a řekne jim, že teď budou zpívat bez doprovodu a ona jim bude jen dirigovat. Společně si tak píseň zazpívají a poté paní učitelka řekne, že si na takové dirigenta může zahrát každý jeden z nich.

Všechny děti si stoupnou a paní učitelka jim ukazuje, jak se naznačuje nádech, když chce, aby se děti připravily na to, že už bude začátek písni, poté jim ukazuje, jak se diriguje ve 2/4 taktu. A nakonec dětem předvede, jaké gesto musí udělat, když chce, aby děti píseň ukončily. Paní učitelka vše ukazuje názorně a děti to po ní opakují, jakmile si všechna gesta pamatují, mohou přejít k tomu, že si někdo s paní učitelkou vymění roli a bude dirigovat místo ní. Mohou se vystřídat všechny děti a paní učitelka je u toho může doprovázet na klavír nebo kytaru.

Je možné zahrát si s dětmi hru „Na dirigenta“, ta spočívá v tom, že paní učitelka děti rozdělí do tří skupin, stoupne si před ně a ukáže na jednu skupinku, ta musí začít zpívat píseň od začátku, jakmile však paní učitelka ukáže na další skupinku, první skupinka musí přestat zpívat a druhá naopak začít. Nejprve paní učitelka střídá skupinky po delších částech písni tak, aby se děti stihly vzpamatovat a uvědomit si, co se po nich chce a poté skupinky může začít střídát po kratších úsecích rychleji. Dirigentem se může stát i kterýkoliv s dětí, výhodou je to, že paní učitelka přitom může zpěv doprovázet na jí zvolený hudební nástroj.

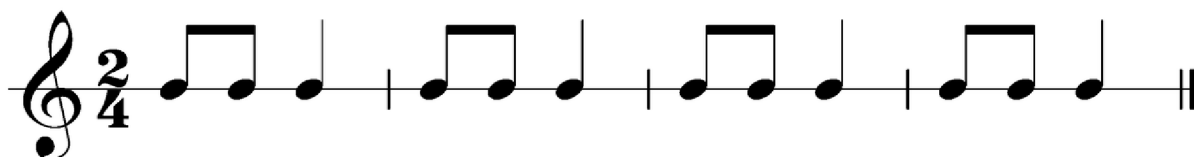
Následně potom, co si děti vyzkouší dirigování, si ještě mohou píseň zkusit doprovodit rytmickými nástroji Orffova instrumentáře. Paní učitelka děti rozdělí jen na dvě skupinky, jedna skupinka bude doprovázet jen sloku a druhá jen refrén.

První skupince paní učitelka rozdá prstové činely a promítne na interaktivní tabuli nebo napíše na křídovou tabuli rytmické schéma, podle kterého budou doprovázet sloku.

Doprovod na prstové činely tedy bude probíhat jen během sloky, děti si místo noty půlové budou pomáhat pomocným slůvkem „půlka“. Paní učitelka dětem názorně ukáže, jak se prstové činely drží a jak se na ně hraje. Poté si zkusí zazpívat sloku s rytmickým doprovodem.

Druhá skupinka dostane od paní učitelky ozvučná dřívka, také bude mít na tabuli své schéma, podle kterého se bude řídit.

Na ozvučná dřívka budou děti hrát pouze, když se bude zpívat refrén. Paní učitelka jim řekne, že si mohou pomáhat pomocnými slůvky tak, aby se udržely v rytmu. Místo dvou not osminových si budou říkat pomocné slůvko „tata“ a místo noty čtvrt'ové si budou říkat pomocné slůvko „tan“. Jeden tak refrénu tedy bude znít „tata, tan“. Paní učitelka dětem vše názorně ukáže a poté si s dětmi zazpívá refrén s rytmickým doprovodem.

Obě skupinky je možné vyměnit tak, aby si každé dítě mohlo vyzkoušet, jak hraní na prstové činely, tak na ozvučná dřívka.

Závěr:

Na závěr paní učitelka všechny děti pochválí a řekne jim, že si to teď za odměnu zazpívají celé dohromady a zároveň také doprovodí na rytmické hudební nástroje.

Další činnosti:

Následující hodinu se dá na píseň Grónská zem navázat poslechem Leopolda Mozarta, a to jeho Schlittenfart. K poslechu se dá také použít pracovní list viz příloha č. 4.

Paní učitelka dětem poslech nejdřív pustí a až pak jim rozdá pracovní listy. Společně si přečtou první úkol, a protože už děti jednou poslech slyšely, nebudou se divit, co je to za úkol. Po přečtení paní učitelka pustí poslech podruhé. Jakmile poslech skončí, děti si zapíší své odpovědi a prokonzultují je s paní učitelkou a spolužáky. Poté si přečtou druhý a třetí úkol, který budou sledovat při třetím opakování poslechu. Poslední úkol pak děti splní při čtvrtém opakování. To by mělo dětem stačit na splnění všech úkolů, kdyby nestačilo, paní učitelka může poslech pustit i vícekrát.

Matematika – děti mohou počítat ledové kostky na iglú ve čtvercové síti, počítat jejich objem a obsah.

Český jazyk – paní učitelka může dát dětem píseň Grónská zem jako diktát.

Vlastivěda – děti mohou vytvořit plakáty o tom, kde se Grónsko nachází, kdo v zemi žije, jaké jsou tam zvyky, jaké je tam počasí.

6.5 Píseň č. 5

Rybička maličká

miřně

1. Ry - bič - ka ma - lič - ká po Du - na - ji pla - ve
2. Puš - mě zas šo - haj - ku do té čis - té vo - dy

chy - til ji šo - ha - jek u sa - mé - ho kra - je
jsem ješ - tě ma - lič - ká do - přež mi svo - bo - dy

<https://adoc.pub/queue/obsah-d-eska-pisnika-cib-cib-cibulenska-6-e-english-all-the-l.html>

Příprava na edukační činnost

Realizace: 2. ročník

Roční období: jaro, léto, podzim, zima

Obsah: procházka kolem řeky, rozhovor, seznámení s písní, grafický zápis melodie písně, hra na dirigenta, pohyb s padákem

Časová dotace: 90minut

Organizace: venku u řeky, v kruhu na koberci, v lavici

Pomůcky: klavír/ kytara, padák, plastová rybka

Vzdělávací oblast: Umění a kultura – Hudební výchova

Očekávané výstupy z RVP ZV

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení

- *poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení (RVP ZV, 2021)*
- *kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich (RVP ZV, 2021)*

Kompetence komunikativní

- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků (RVP ZV, 2021)*

Kompetence sociální a personální

- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy (RVP ZV, 2021)*
- *ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty (RVP ZV, 2021)*

Kompetence občanské

- *projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění (RVP ZV, 2021)*

Kompetence pracovní

- *používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla (RVP ZV, 2021)*

Očekávané výstupy za 1. období

- *HV-3-1-01 zpívá v jednohlase (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-02 rytmitizuje a melodizuje jednoduché texty (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-03 využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-04 reaguje pohybem na znějící hudbu (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-06 rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje (RVP ZV, 2021)*

Realizace hodiny

Motivace:

Paní učitelka se jde s dětmi projít okolo řeky, kde ví, že rybáři chytají ryby. S dětmi se u nich zastaví a chvíli si s nimi o nich povídá, kdo to je, co tam dělá, jak se takový správný rybář chová, jestli může ryby z řeky lovit jen tak někdo nebo na to musí být povolení a jestli se mohou chytat jakékoliv ryby nebo jestli pro některé platí zákaz lovu.

Po návratu do školy si paní učitelka sedne ke klavíru nebo vezme kytaru a dětem zazpívá píseň Rybička maličká. Po dozpívání se děti ptá, o čem písnička byla, co se v ní stalo, kdo je to šohajek, jakou chytit rybičku a jestli si takovou rybku mohl nechat a vzít domů.

Hlavní část:

Před zahájením nácvičku nové písničky je důležité se s dětmi vždy rozezpívat pomocí cvičení sloužících k rozezpívání nebo pomocí známé lidové nebo umělé písničky. Paní učitelka

dětem také musí připomenout, jak mají při zpěvu správně sedět a že by měly i správně dýchat, to si procvičí krátkým dechovým cvičením.

Po rozezpívání a prodýchání se může paní učitelka s dětmi pustit do nácvičku nové písně Rybička maličká. Děti se píseň budou učit imitací neboli nápodobou, paní učitelka vždy předezpívá část písně a děti ji po ní zopakují. Poté, co umí sloku po částech, mohou ji spojit dohromady. Děti se tímto způsobem naučí zpívat obě sloky této písničky. Vždy učíme text a melodii dohromady, nikdy ne zvlášť.

Jakmile děti píseň umí zazpívat, řekne jim paní učitelka, aby si vzaly své sešity a tužku. Následně jim vysvětlí, co se bude dít. Řekne jim, že si vyzkouší, jak dobrý mají hudební sluch a jestli poznají, zda melodie v písničce stoupá, klesá anebo zůstává. Paní učitelka tento úkol předvede dětem na tabuli na písničce Běžela ovečka. Píseň zpívá po slabikách tak, aby děti měly možnost melodii opravdu zachytit a zapsat. Začne zpívat „bě“ a udělá vodorovnou čárku na tabuli, pokračuje dál „že“ a udělá čárku o kousek dál a o kousek výš, než byla první čárka, protože melodie stoupá, poté pokračuje dál „la“ a udělá čárku zase o kousíček dál a výš, protože melodie stále stoupá. Tímto způsobem dětem kousek písně zazpívá, aby věděly, jak mají úkol zpracovat. Když melodie stoupá, píší děti čárku o kousek výš, než byla předchozí, když klesá, píší čárku o kousek níž, než byla předchozí, a když melodie zůstává, píší čárku na stejné úrovni, jako byla předchozí. Po dokončení samostatného úkolu si paní učitelka vybere pár dobrovolníků a ti s pomocí spolužáků melodii graficky znázorní na tabuli.

Po kontrole úkolu paní učitelka vyzve všechny děti na koberec a rozdělí je na čtyři skupinky. Vysvětlí jim, že si ona zahraje na dirigenta, který určuje, která skupinka bude kdy zpívat. Děti zkusí tak, že ukazuje na jednotlivé skupinky a ty zpívají pouze slabiku „la“. Až mají natrénováno, mohou se pustit do zpěvu písně, paní učitelka ukáže na jednu skupinku, ta začne zpívat, po chvílce ukáže na druhou skupinku, první přestane a druhá na ni naváže a pokračuje dál v písni. Paní učitelka může děti také zmást tak, že ukáže na dvě skupinky zároveň, ty pak zpívají společně. Funkci dirigenta může kdykoliv komukoliv propůjčit, aby si to taky vyzkoušel.

Závěr:

Na závěr paní učitelka vytáhne padák, všechny děti se ho dokola chytí. Doprostřed dá paní učitelka plastovou rybičku, kterou si děti v rytmu písničky pohoupou v padáku, jako by byla na vlnách v řece.

Další činnosti:

Následující hodinu se dá na písničku Rybička maličká navázat poslechem Camille Saint-Saëns jeho Karneval zvířat a konkrétně Akvárium, ke kterému je možné použít zpracovaný pracovní list č. 5 v příloze č. 5.

Paní učitelka dětem pustí skladbu a u toho jim rozdá pracovní listy, po skončení skladby si s dětmi přečtou první úkol, jakmile poslech doposlechnou, zapíší si svoji odpověď, kterou poté zkontrolují s paní učitelkou a celou třídou. Dále si přečtou úkol číslo dva a paní učitelka pustí poslech znovu, upozorní děti, že musí být opravdu pekelně soustředěné, aby jim začáteční nástroj neutekl. Při třetím opakování skladby paní učitelka řekne dětem, že si mají položit hlavu na lavici tak, aby na sebe se spolužáky neviděly a nemohly se ovlivňovat. Poté pustí poslech po čtvrté, kdy už jej komentuje a říká dětem, jestli jim také připadá, že něco padá hluboko do vody a ptá se jich, co by to asi mohlo být. Poté pustí poslech naposledy a nechá děti přemýšlet, co se během skladby asi mohlo odehrát a jak skladba asi dopadla, co se na jejím konci odehrálo.

Hudební výchova – práce s poslechem, použití padáku, podle dynamiky různě velké vlny padákem.

Výtvarná výchova – vytvoření společné velké řeky na balicí papír. Každé dítě si na svoji čtvrtku papíru namaluje rybu, kterou pak nalepí na velký balicí papír, který společně celá třída přetvoří na velkou řeku, namaluje tam kamínky, rostlinky, bublinky.

Matematika – počítání šupin na rybce, odečítání, kolik šupin jí upadlo, počítání, kolik jí jich zůstalo, kolik jich měla původně.

6.6 Píseň č. 6

Komáři se ženili

Ko - má - ři se že - ni - li, bzum, bzum, že - ni - li,
kap - ku ví - na ne - mě - li, bzum, bzum, ne - mě - li.
Ko - má - ři se že - ni - li, že - ni - li,
kap - ku ví - na ne - mě - li.
kap - ku ví - na ne - mě - li.

Komáři se ženili, bzum, bzum, ženili,
kapku vína neměli, bzum, bzum, neměli.
Komáři se ženili, ženili, kapku vína neměli.
Komáři se ženili, ženili, kapku vína neměli.

Přiletěl k nim slavíček,
přines' vína žejdlíček.

Komáři se opili,
až komára zabili.

Komár leží v komoře,
muška pláče na dvoře.

Neplač, muško, co ti je?
Však ti komár ožije.

Těžké jeho ožití,
když je na smrt zabítý.

Sádlo z něho vybrali,
za pět zlatých prodali.

<https://rcberuska.cz/kukatko/zpevnicek/>

Příprava na edukační činnost

Realizace: 2. ročník

Roční období: jaro, léto, podzim

Obsah: rozhovor, seznámení s písní, pohybové ztvárnění písně

Časová dotace: 45minut

Organizace: v kruhu na koberci

Pomůcky: klavír/ kytara, hroznové víno, koláč, hroznová šťáva

Vzdělávací oblast: Umění a kultura – Hudební výchova

Očekávané výstupy z RVP ZV

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení

- *poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení (RVP ZV, 2021)*
- *kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich (RVP ZV, 2021)*

Kompetence komunikativní

- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků (RVP ZV, 2021)*

Kompetence sociální a personální

- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy (RVP ZV, 2021)*
- *ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty (RVP ZV, 2021)*

Kompetence občanské

- *projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění (RVP ZV, 2021)*

Kompetence pracovní

- *používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla (RVP ZV, 2021)*

Očekávané výstupy za 1. období

- *HV-3-1-01 zpívá v jednohlase (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-02 rytmizuje a melodizuje jednoduché texty (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-03 využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-04 reaguje pohybem na znějící hudbu (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-06 rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje (RVP ZV, 2021)*

Realizace hodiny

Motivace:

Paní učitelka vejde do třídy a zahraje dětem divadlo. Hned při vstupu do třídy se začne plácát po těle, na rukách, na nohách, na rameni a říká u toho: „Au! Au! Komáři! Zase něco slaví, tak je jich tu plná třída.“

Po chvíli se zeptá dětí, jestli na ně taky tak lítají ti otravní komáři, pak ale děti přeruší, dá si ruku k uchu a dělá, že někoho poslouchá a u toho pokyvuje hlavou. Jakmile oddělá ruku z ucha, hned dětem vysvětlí, co to bylo. Řekne jim, že to byl její známý kamarád komár a ten, že jí řekl, že mají dnes velkou slávu, protože se žení. Hned na to vezme do ruky kytaru nebo si sedne za klavír a začne zpívat píseň Komáři se ženili. Jakmile dozpívá, řekne dětem, že když se její kamarád komár žení, že se tuhle písničku společně musí naučit.

Hlavní část:

Ze všeho nejdřív, než se děti začnou učit novou píseň je potřeba, aby se řádně rozezpívaly na již známé lidové nebo umělé písni nebo na známém cvičení sloužícímu k rozezpívání. Také je důležité připomenout dětem správnou dechovou hygienu a to, jak

správně, a do které části dutiny břišní dýchat. Paní učitelka by děti měla kontrolovat i aby správně seděly nebo stály. Těmito třemi kroky docílí dokonalé připravenosti k nácviu nové písničky.

Po rozehrání hlasivek se může paní učitelka pustit do nácviu nové písničky. Děti se písničky budou učit nápodobou, tudíž budou opakovat vždy část písničky po paní učitelce. Paní učitelka kousek písničky předezpívá a děti je po ní zopakují, tímto způsobem se naučí všechny sloky písničky. Vždy, když se naučí další sloku, vrátí se na začátek a opakuje písničku celou včetně nové sloky.

Jakmile si děti s paní učitelkou písničky tímto způsobem přezpívají celou, vyzve paní učitelka děti, aby utvořily kruh ve stoje na koberci, protože se k písni naučí taneček.

Taneček:

První sloka

- Děti se drží za ruce a jdou v kruhu na jednu stranu, (Komáři se ženili,)
- dají ruce v bok a dvakrát se zhoupnou v kolenech, (bzum, bzum,)
- chytanou se zpět za ruce a jdou zase po kruhu, (ženili,)
- pokrčí rameny a zakrotí zápěstím, (kapku vína neměli,)
- dají ruce v bok a dvakrát se zhoupnou v kolenech, (bzum, bzum,)
- zakrotí zápěstím, (neměli.)
- děti si najdou dvojici, zaklesnou se lokty do sebe, a točí se na jednu stranu, (Komáři, se ženili, ženili, kapku vína neměli.)
- vymění si strany, zaklesnou se druhým loktem, (Komáři se ženili, ženili, kapku vína neměli.)

Druhá část písničky, kdy se děti ve dvojicích zaklesnou lokty do sebe a točí se nejprve na jednu a poté na druhou stranu, se ve všech slokách bude opakovat stejně.

Druhá sloka

- Děti si dají ruce na ramena, vytvoří si tak ptačí křídýlka a mávají jimi, (Přiletěl k nim slaviček,)
- dají ruce v bok a dvakrát se zhoupnou v kolenech, (bzum, bzum,)
- zpět vytvoří křídýlka a zamávají, (slaviček,)
- napodobují pití ze sklenice, (přines vína žejdlíček,)

- dají ruce v bok a dvakrát se zhoupnou v kolenech, (bzum, bzum,)
- znovu napodobují pití ze sklenice. (žejdlíček.)

Třetí sloka

- Děti si zmoženě utírají čelo jednou a druhou rukou, (Komáři se opili,)
- dají ruce v bok a dvakrát se zhoupnou v kolenech, (bzum, bzum,)
- znovu si utřou čelo, (opili,)
- dvakrát plesknou do stehen a dvakrát tlesknou, (až komára zabili,)
- dají ruce v bok a dvakrát se zhoupnou v kolenech, (bzum, bzum,)
- dvakrát tlesknou. (zabili.)

Čtvrtá až sedmá sloka

- Děti pleskatí rukama do stehen v metru písni.
- Druhá část se opakuje stejně, jako u předchozích slok, takže se děti ve dvojicích zaklesnou lokty do sebe a točí se na jednu a poté na druhou stranu.

Celé pohybové ztvárnění písni dělá paní učitelka s dětmi proto, aby jim šla příkladem a názornou ukázkou toho, jak si to představuje a zároveň, aby děti motivovala ke správnému provedení.

Závěr:

Paní učitelka děti moc pochválí, že se krásně naučily novou písničku a řekne jim, že ke svatbám patří také svatební hostina, kterou si pro ně ona připravila. Nachystá hroznové víno, koláč a hroznovou šťávu a tím děti odmění.

Další činnosti

Další hodinu hudební výchovy se na píseň dá navázat poslechem skladby L' Abeile od skladatele Franze Schuberta, ke kterému se dá použít pracovní list č. 6 viz příloha č. 6.

Před tím, než začne paní učitelka poslech pouštět, dětem rozdá pracovní listy, společně si pak přečtou první úkol, paní učitelka se ujistí, že všichni rozumí, a když náhodou ne, povysvětlí dětem, co se po nich v daném úkolu chce, po vysvětlení a zodpovězení dotazů může poslech pustit. Jakmile poslech skončí, dá paní učitelka dětem chvíli na napsání odpovědi, kterou s celou třídou poté prokonzultují.

Dále si přečtou druhý úkol, který mohou splnit i bez opakování poslechu. Po ověření správnosti odpovědi na druhý úkol si děti s paní učitelkou přečtou třetí a čtvrtý úkol, který splní při druhém opakování skladby. Kdyby to náhodou někomu nestačilo, může paní učitelka poslech pustit i vícekrát.

Prvouka – paní učitelka si může pro děti připravit mrtvého komára a dát ho dětem do mikroskopu, ty ho tam mohou sledovat a zjišťovat, jak takový komár vlastně vypadá.

Výtvarná výchova – děti mohou libovolně ztvárnit na čtvrtku papíru, jak si představují, že vypadá komáří svatba.

6.7 Píseň č. 7

Já jsem muzikant

Já - jsem mu - zi - kant a při - chá - zím k vám z Čes - ké ze - mě.
My jsme mu - zi - kan - ti, při - chá - zí - me k vám
Já u - mím hrá - ti. My u - mí - me ta - ky.
A to na hou - sle. Jak se na ně hra - je?
Fid - li, fid - li, sta - ré ví - dli, fid - li, fid - li, hou - slič - ky, hou - slič - ky.

2. ...

A to na basu. Jak se na ni hraje?

Stála basa u primasa, za kamnama stála,
jak primaska zatopila, basa sama hrála.

3. ...

A to na trumpetu. Jak se na ni hraje?

|: Já rád játra, ty rád játra,
on rád játra trumpeta. :|

4. ...

A to na bubínek. Jak se na něj hraje?

|: Bumtarata, bumtarata,
bumtarata, bubínek. :|

<http://www.czech-language.cz/fiction/songs/muzikant.html>

Příprava na edukační činnost

Realizace: 4. ročník

Roční období: jaro, léto, podzim, zima

Obsah: rozhovor, seznámení s písní, sólový zpěv, taktování, rytmický doprovod nástroji Orffova instrumentáře

Časová dotace: 45minut

Organizace: v kruhu na koberci

Pomůcky: kytara, prstové činely, ozvučná dřívka, bubínky

Vzdělávací oblast: Umění a kultura – Hudební výchova

Očekávané výstupy z RVP ZV

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení

- *operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly (RVP ZV, 2021)*
- *poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení (RVP ZV, 2021)*
- *kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich (RVP ZV, 2021)*

Kompetence komunikativní

- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje (RVP ZV, 2021)*
- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků (RVP ZV, 2021)*

Kompetence sociální a personální

- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy (RVP ZV, 2021)*
- *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů (RVP ZV, 2021)*
- *ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty (RVP ZV, 2021)*

Kompetence občanské

- *projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění (RVP ZV, 2021)*

Kompetence pracovní

- *používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla (RVP ZV, 2021)*

Očekávané výstupy za 2. období

- *HV-5-1-01 zpívá v jednohlase či dvojhlasě v durových i mollových tóninách a při zpěvu využívá získané pěvecké dovednosti (RVP ZV, 2021)*
- *HV-5-1-06 rozpozná v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků (RVP ZV, 2021)*
- *HV-5-1-03 doprovodí spolužáky na rytmické hudební nástroje (RVP ZV, 2021)*

Realizace hodiny

Motivace:

Paní učitelka přijde do třídy s kytarou na zádech a píská si u toho písničku Já jsem muzikant. Kytaru vytáhne z obalu, naladí si ji a začne píseň zpívat. Poté co dozpívá, zeptá se dětí, z jaké země muzikant přicházel a na co všechno uměl hrát. Dále se také paní učitelka ptá dětí, jestli umí oni nebo jejich rodiče také na nějaký hudební nástroj hrát.

Jakmile všechny děti řeknou, jak to mají, řekne jim paní učitelka, že se teď společně písničku Já jsem muzikant naučí zpívat.

Hlavní část:

Základem nácvičku jakékoliv nové písničky je dobré rozezpívání a připravení hlasivek na zpěv, děti s paní učitelkou se mohou rozezpívat pomocí již známé lidové nebo umělé písničky nebo pomocí cvičení sloužících k rozezpívání například brumendo. Před i u nácvičku samotného je

třeba dbát také na správné žebně – brániční dýchání, které je jediné vhodné pro zpěv. Paní učitelka musí sledovat a upozorňovat děti i na správný posed nebo postoj.

Jakmile jsou všechny tyhle tři věci provedeny a zkontrolovány, může se paní učitelka pustit do nácvičku písně. Děti se píseň budou učit nápodobou neboli imitací, tudíž opakováním po paní učitelce, ta vždy předezpívá úsek písně a děti ho po ní zopakují. Tímto způsobem se děti naučí nejdříve první sloku a poté i zbylé ostatní. Až se naučí všechny sloky zvlášť, mohou si píseň zazpívat celou dohromady.

Paní učitelka dětem řekne, že teď, když už všichni píseň umí, může si každý jeden z nich vyzkoušet zahrát si na toho muzikanta. Vybere si ze třídy jednoho dobrovolníka, kdyby se jednotlivě děti styděly, může vybrat i dvojici, která si stoupne před třídu a začne sólově zpívat začátek písně: „Já jsem muzikant a přicházím k vám z české země.“, zbytek třídy odpovídá: „My jsme muzikanti, přicházíme k vám.“, sólo pokračuje: „Já umím hrát.“, třída odpovídá: „My umíme taky.“, sólo: „A to na housličky.“ třída: „Jak se na ně hraje?“. A celá třída i se sólistou poté zpívá: „Fidli, fidli, staré vidli, fidli, fidli, housličky. Fidli, fidli, staré vidli, fidli, fidli, housličky.“ Sólistovi celá třída moc zatleská za jeho odvalu.

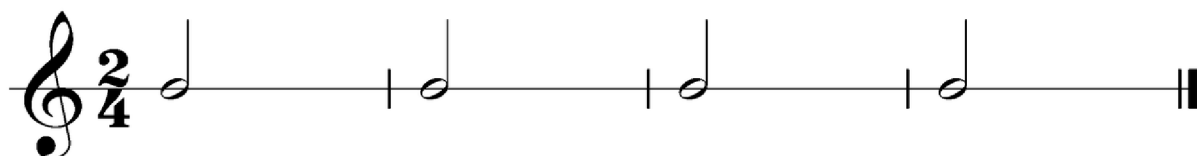
Paní učitelka to může udělat také tak, že si vybere rovnou čtyři dobrovolníky, kteří si stoupnou před třídu, a každý si zazpívá sólo u jedné ze čtyř slok písně, zbytek třídy vždy odpovídá.

Po dozpívání písně sólisty paní učitelka řekne dětem, že když už je muzikantů více najednou, je dobré, když mají i svého dirigenta a také proto je potřeba umět taktovat nebo také dirigovat. Všechny děti se postaví a paní učitelka jim ukazuje, jak se navozuje nádech před začátkem písně, jak se taktuje 2/4 takt a také, jak se píseň ukončuje. Společně si to vyzkouší při zpěvu první sloky. Jakmile to všechny děti umí, může paní učitelka vybrat dobrovolníka, který by si chtěl zkusit dirigovat celou třídu.

Děti dostanou velkou pochvalu za to, jak jim taktování šlo a paní učitelka jim řekne, co by to byly za muzikanty, kdyby nehrály na žádný hudební nástroj, a tak děti rozdělí do tří skupin a rozdá jim rytmické nástroje Orffova instrumentáře. Na interaktivní tabuli promítne paní učitelka každé skupince rytmické schéma, podle kterého bude hrát.

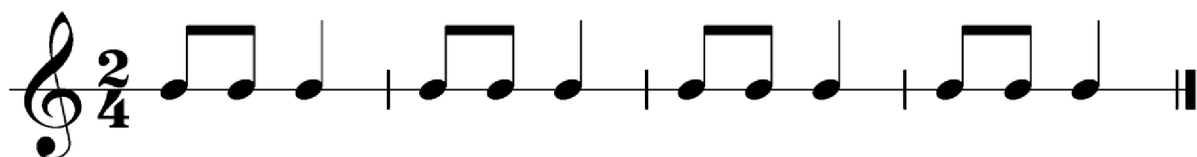
První skupinka dostane prstové činely, paní učitelka dětem ukáže, jak se prstové činely drží, a jak se na ně správně hraje, aby nám v písni hezky zněly.

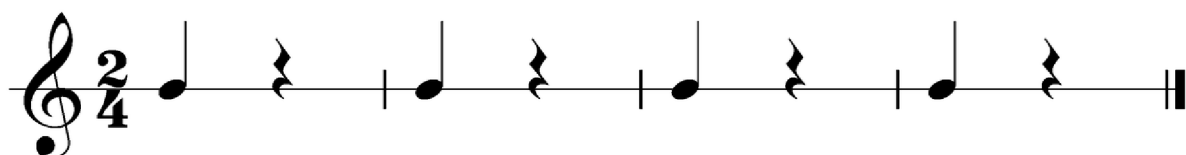
Ve svém partu bude hrát skupinka jen noty půlové a bude si pomáhat pomocným slůvkem „půlka“ tak, aby se udržela ve správném rytmu. Prstové činely budou píseň doprovázet jen v první části písni, jakmile už se zpívá o tom, jak který nástroj hraje, nehrají.

Druhá skupinka dostane ozvučná dřívka, bude je hrát podle daného schématu a podle toho, jak jí to paní učitelka předvede.

V druhém schématu se skupince střídají noty osminové s notou čtvrtovou, místo spojených not osminových si děti budou říkat pomocné slůvko „tata“ a místo noty čtvrtové slůvko „ta“, schéma tedy zní „tata, tan“. Na rozdíl od první skupinky, ale ozvučná dřívka budou hrát jen tehdy, kdy se v písni napodobují hudební nástroje.

Poslední skupinka dostane bubínky, budou hrát také podle daného schématu, které jim paní učitelka názorně předvede.

Poslední skupince dětí se ve schématu střídá nota čtvrtová se čtvrtovou pomlkou, čtvrtovou notu si budou děti usnadňovat pomocným slůvkem „tan“ a čtvrtovou pomlku pomocným slůvkem „nic“, jeden takt schématu tedy bude znít „tan, nic“, je důležité, aby paní

učitelka dětem názorně ukázala, jak se na bubínek paličkou hraje a jak mají děti promáchnout, když je ve schématu pomlka.

Každá skupinka si nejdřív svůj part musí vyzkoušet sama se zpěvem, až poté může paní učitelka dát všechny rytmické doprovody dohromady, kdyby to tak neudělala, mohlo by se stát, že jí některé děti sklouznou k jinému rytmickému schématu.

Závěr:

Na závěr paní učitelka všechny děti pochválí a řekne jim, že teď už jsou z nich opravdoví muzikanti, protože dokážou zpívat, a to i sólově nebo ve dvojici, dokážou taktovat a v neposlední řadě také dokážou píseň doprovodit na rytmické hudební nástroje.

Další činnosti:

V následující hodině hudební výchovy může na píseň paní učitelka navázat poslechem skladby *Der fliegende Holländer* od hudebního skladatele Richarda Wagnera, ke kterému je možné použít pracovní list č. 7 viz příloha č. 7.

Před zahájením poslechu paní učitelka rozdá dětem pracovní listy a přečte si s nimi první úkol, ve kterém mají děti sledovat a zapisovat si, kolikrát ve skladbě uslyší buben. Po vysvětlení úkolu může paní učitelka poslech pustit poprvé. Po doposlechnutí si děti zkontrolují svou odpověď a s celou třídou ji zkontrolují, pro kontrolu poslechu paní učitelka může pustit ještě jednou a společně s dětmi údery bubnu počítat. Druhý úkol děti vyplní samostatně bez potřeby poslechu. Na třetí úkol dětem paní učitelka poslech zase pustí, nechá dětem čas na odpověď a po chvíli ji zkontroluje. Poslední úkol je individuální, protože na každého člověka, může skladba působit různě, proto dá paní učitelka dětem dostatečný prostor a až pak se ptá, kdo co napsal. Děti vždy alespoň jednou větou slovně vysvětlí, proč na ně tak skladba působila.

Hudební výchova – je možné dát dětem pracovní list s orchestrem, děti značí, kde jednotlivé nástroje v orchestru mají své místo.

Výtvarná výchova – paní učitelka donese dětem velké kartony, rozdělí děti na čtyři skupiny a nechá je, ať každá skupina na karton nakreslí jeden z nástrojů, který se objevuje

v písni. Poté nástroj vybarví temperovými barvami a po zaschnutí za pomoci paní učitelky vyříznou zalamovacím nožikem, je důležité dbát na bezpečnost. Takové hudební nástroje si pak mohou vystavit kdekoliv ve třídě.

6.8 Píseň č. 8

Sedmikráska

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one flat (B-flat). The melody consists of two lines of music. The first line has four measures with chords F, Gmi, and C. The second line has four measures with chords Dmi, F, C, and F. The lyrics are provided in two verses below the notes.

1. Když sluníčko zapadá, sedmikráska chřadne,
2. Když sluníčko vyskočí, sedmikráska vstává,

ke spánku se ukládá, do postýlky chladné.
načeše si obočí, na motýlky mává...

<http://www.ms-vsetickova.cz/inspirace-pro-praci-s-detmi-na-doma-c-3/>

Příprava na edukační činnost

Realizace: 1. ročník

Roční období: léto

Obsah: rozhovor, seznámení s písní, pohybové ztvárnění písně, rytmický doprovod prstovými činelami

Časová dotace: 45minut

Organizace: v kruhu na koberci

Pomůcky: kytice sedmikrásek, klavír, prstové činely

Vzdělávací oblast: Umění a kultura – Hudební výchova

Očekávané výstupy z RVP ZV

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení

- *poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení (RVP ZV, 2021)*
- *kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich (RVP ZV, 2021)*

Kompetence komunikativní

- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků (RVP ZV, 2021)*

Kompetence sociální a personální

- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy (RVP ZV, 2021)*
- *ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty (RVP ZV, 2021)*

Kompetence občanské

- *projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění (RVP ZV, 2021)*

Kompetence pracovní

- *používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla (RVP ZV, 2021)*

Očekávané výstupy za 1. období

- *HV-3-1-01 zpívá v jednohlase (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-02 rytmizuje a melodizuje jednoduché texty (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-03 využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-04 reaguje pohybem na znějící hudbu (RVP ZV, 2021)*
- *HV-3-1-06 rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje (RVP ZV, 2021)*

Realizace hodiny

Motivace:

Paní učitelka vejde do třídy s kyticí sedmikrásek. Většina jich je krásných rozkvetlých, pár jich je už povadlých, uzavřených. Zavolá si děti na koberec do kroužku a ptá se jich, co si to donesla za kyticí, jestli ví, kde mohou růst, kdy rostou a jestli je mají rády. Dále se pak děti ptá, které kyticí se jim líbí víc, jestli ty krásně rozkvetlé nebo ty povadlé, smutné. Zjišťuje, jestli děti ví, proč je kyticí povadlá, co jí asi chybí a také kdy se může květinka ještě takhle uzavírat. Pokud děti neví, může jim paní učitelka říct, že se některé květinčky uzavírají i na noc, když už na ně nesvítí sluníčko.

Po rozhovoru si paní učitelka sedne ke klavíru a začne dětem hrát a zpívat písničku Sedmikráska. Jakmile dozpívá, zeptá se dětí, co se děje se sedmikráskou, když vychází sluníčko a co se s ní děje, když sluníčko zachází. Děti s paní učitelkou vedou rozhovor a říkají, co si stihly zapamatovat z písničky.

Hlavní část:

Ještě předtím, než se děti půjdou učit novou písničku, je důležité se s nimi důkladně rozezpívat na již známé jednoduché lidové nebo umělé písni. Společně s rozezpíváním je důležité také správné žebně – brániční dýchání, které je nejvhodnější a jediné správné pro zpěv, na to musí dávat paní učitelka pozor, stejně tak jako na správný posed nebo postoj dětí u zpěvu.

Novou píseň Sedmikráska se děti budou učit imitací neboli nápodobou paní učitelky. Paní učitelka vždy předzpívá krátký úsek písni a děti ho po ní zopakují, je nepřipustné učit děti zvlášť text a melodii, tyhle dvě věci učíme děti vždycky dohromady. Jakmile děti umí první sloku po kouscích, spojí ji celou dohromady a přidají i druhou sloku, nejdřív také po částech a poté dohromady. Paní učitelka děti velmi pochválí a řekne jim, že na konci písni všichni společně zvolají „motýlku, máš ustlanou postýlku“.

Děti jsou s písni seznámeny, a tak je možné navázat drobným pohybovým ztvárněním písni. Paní učitelka si děti postaví tak, aby na ni všechny viděly a mohly po ní opakovat pohyby, které jim bude ukazovat.

Taneček:

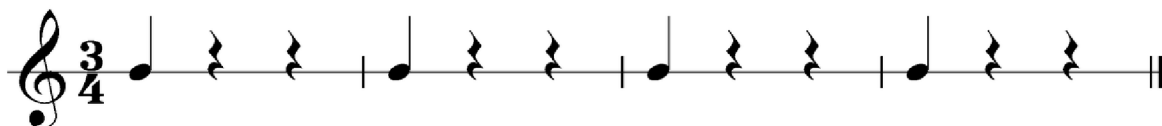
- Děti si dřepnou, udělají pažemi velký vnější kruh a u toho se postaví, (Když sluníčko vychází,)
- protahují se na jednu a poté na druhou stranu (sedmikráska vstává,)
- prsty znázorní česání obočí, každé jedno na 3 doby, (načeše si obočí,)
- zamávají, (na motýlky mává.)
- děti stojí, udělají pažemi vnitřní kruh a u toho si dřepnou, (Když sluníčko zapadá,)
- tváří se moc smutně, ospale, (sedmikráska chřadne,)
- ve dřepu si odloží hlavu, jako by se chystaly na spánek, (ke spánku se ukládá, do postýlky chladné.)
- nakonec si dají ruce k ústům a zvolají: „motýlku, máš ustlanou postýlku“.

Závěr:

Paní učitelka děti velmi pochválí a řekne jim, že si jako velcí muzikanti zkusí novou písničku ještě doprovodit na hudební nástroj. Pokud možno všem dětem rozdá prstové činely,

se kterými děti nejprve seznámí a ukáže jim, jak je správně držet a jak na ně správně hrát, tak aby nám krásně zněly a nebolely nás z nich uši.

Důležitým úkolem paní učitelky bude také seznámit děti s rytmickým zápisem, vysvětlit jim, jaké máme noty, že každá trvá jinou dobu, že máme i pomlky ale nejdůležitější bude seznámit děti s novou čtvrt'ovou a pomlkou také čtvrt'ovou.

Paní učitelka dětem řekne, že místo noty čtvrt'ové budou říkat pomocné slůvko „tan“ a místo čtvrt'ové pomlky budou říkat pomocné slůvko „nic“, schéma v jednom taktu tedy bude znít „tan, nic, nic“. Paní učitelka dětem vše názorně ukáže a s dětmi si vyzkouší nejdřív jen beze zpěvu s pomocnými slůvky.

Jakmile děti rytmický doprovod ovládají, mohou se pustit do doprovodu zpěvu prstovými činelami. Na konci písně paní učitelka dětem zatleská a moc je pochválí za snahu a jejich výkon.

Další činnosti:

V další hodině hudební výchovy se na píseň může navázat poslechem skladby od Bély Bartóka Ein Abend, ke kterému je vytvořený také pracovní list č. 8 viz příloha č. 8.

Paní učitelka rozdá dětem pracovní listy, a ještě, než si společně s nimi přečte první úkol, pustí poslech, aby děti věděly, o co se bude jednat. Poté si přečtou a vysvětlí první úkol. Paní učitelka znovu pustí poslech a po doposlechnutí s dětmi prokonzultuje odpovědi, ty si zapíší až poté. Druhý úkol děti plní společně s paní učitelkou a diskutují o tom, do které skupiny hudebních nástrojů asi nástroje ze skladby patří. Třetí úkol pak děti plní v návaznosti na druhý, protože už ví, o co se jedná a co se po nich v úkolu chce. Nakonec si přečtou poslední úkol a paní učitelka pustí poslech. Je důležité, aby děti při posledním poslechu měly hlavy položené na lavici tak, aby na sebe neviděly a vzájemně tak neovlivňovaly své odpovědi. Po

doposlechnutí paní učitelka pustí poslech naposledy a tentokrát už jej bude komentovat, aby motýlka případně slyšely všechny děti, kterým se to v předchozím opakování nepovedlo.

Matematika – paní učitelka může na tabuli nakreslit sedmikrásky s různým počtem okvětních lístků a děti je pak mohou počítat.

Výtvarná výchova – tvoření sedmikrásky z vatových tyčinek do uší. Děti si namalují vodovými barvami stonek, listy a střed květu sedmikrásky a poté kolem žlutého středu lepí napůlené vatové tyčinky jako okvětní lístky sedmikrásky.

7 Výsledky výzkumu a jejich interpretace

V předchozí kapitole jsme si rozepsali, jakým způsobem jsme uskutečňovali výzkum a jak jsme došli k získaným datům. V téhle kapitole si rozebereme odpovědi na jednotlivé otázky, na které respondenti odpovídali.

Jako respondenty jsme si pro náš výzkum vybrali učitele hudební výchovy na prvním stupni základní školy pro žáky se zrakovým postižením a to proto, že mohou nejlépe zhodnotit vhodnost námi připravených příprav, které jsou určeny žákům se zrakovým postižením. Respondenty jsme kontaktovali prostřednictvím e-mailu přes ředitele základních škol.

Cílem našeho výzkumu bylo zjistit, zda jsou podle učitelů v praxi vytvořené přípravy vhodně navrženy pro žáky se zrakovým postižením. Pro shrnutí odpovědí jsme použili metodu kvalitativního výzkumu – otevřené kódování.

Abychom mohli rozkrýt text, je zapotřebí mezi jednotlivými výpověďmi respondentů rozkódovat jejich výpovědi na základě určitého tématu. Jednotlivá témata výzkumník pojmenuje a lokalizuje. (Hendl, 2016) Naše témata jsme shrnuli v jednotlivých trsech, které jsou očíslovány a více rozvedeny o věcné poznatky pedagogů, kteří tvořili výzkumný vzorek.

Trs 1: Vhodnost příprav pro zrakově postižené žáky

Diagnóza a zraková vada: Respondentky zdůrazňují, že vhodnost příprav záleží na konkrétní diagnóze a zrakové vadě daného žáka. Také popisují, že by bylo lepší vytvořit přípravy, které lépe odpovídají individuálním potřebám žáků.

Pracovní listy: Zmiňuje se, že zařazení pracovních listů může vést ke zrakovému přetížení žáků.

Možná úskalí: Respondentka Veronika zdůrazňuje, že je potřeba brát v potaz to, že někteří žáci se zrakovým postižením mají problém s prostorovou orientací, tudíž jsou pro ně tanečky náročnější na zvládnutí.

Trs 2: Přiměřenost příprav doporučeným ročníkům

Přizpůsobení podle třídy: Respondentky uvádějí, že přípravy jsou většinou přiměřené doporučeným třídám, je však nutné přihlížet na individuální potřeby dané skupiny žáků.

Flexibilita podle vývoje: Možnost adaptace a úpravy plánů podle pokroku a potřeb třídy v průběhu výuky.

Trs 3: Využitelnost příprav v praxi

Konkrétní popis: Respondentka Anna a Petra uvádí, že přípravy jsou dostatečně konkrétně popsány, což jim umožňuje dobře s nimi pracovat.

Potřeby pro zrakově postižené žáky: Respondentka Veronika zdůrazňuje potřebu konkrétních aktivit a pomůcek zaměřených na zrakově postižené žáky.

Připomínky: Respondentka Petra by ocenila, kdyby přípravy obsahovaly konkrétní návrhy na rozezpívání souznějící s tématem písně.

Trs 4: Realizovatelnost navržených úkolů

Časová dotace: Tři z pěti respondentek poukazují na potřebu více času na určité aktivity ve zrakových třídách například na učení rytmu sluchovou nápodobou, notový záznam totiž ne všem zrakově postiženým žákům vyhovuje. Zbylé dvě respondentky popisují, že dle jejich názoru je časová dotace dostačující.

Trs 5: Četnost a zvládnutí poslechových aktivit

Rozmanité preference: Odpovědi se liší podle preferencí jednotlivých učitelek, některé upřednostňují zpěv, jiné poslech nebo pohybovou aktivitu.

Zapojení jiných poslechových aktivit: Možnost zapojení poslechu nejen hudby, ale také různých zvuků kolem nás.

Četnost poslechových aktivit v hodinách hudební výchovy: Dvě z pěti respondentek uvedly, že poslechové činnosti zařazují několikrát do měsíce, ostatní pak napsaly, že se snaží poslechové činnosti zařazovat každou hudební výchovu.

Trs 6: Zkušenosti s realizací příprav

Praktické zkušenosti: Respondentka Anna uvádí, že se s dětmi naučili píseň Rybička malička, přípravu si trochu upravila podle časových možností, rozpoložení a individuálním schopnostem dané skupiny dětí. Respondentka Veronika zmiňuje, že se s žáky naučili písničku Komáři se ženili, avšak zvládli jen rozdýchávání a první sloky.

Neuskutečněné realizace: Ostatní respondentky uvádí, že momentálně přípravy nevyužily, do budoucna mají však v plánu alespoň některé zrealizovat.

8 Doporučení pro praxi

Doporučení pro praxi můžeme zařadit do několika jednotlivých skupin, které si níže popíšeme, k nim pak přidáme konkrétnější poznatky.

Přizpůsobení příprav podle konkrétních potřeb žáků: Je nezbytné přizpůsobit přípravy podle individuálních potřeb žáků se zrakovým postižením. To zahrnuje použití pestrých barev, hmatových obrázků a dalších vhodných prostředků pro jejich efektivní vzdělávání.

Variabilita materiálů: Vhodné je zohlednit různorodost materiálů a prostředků včetně zvýraznění kontrastů a jasných kontur pro lepší vnímání, také hmatový materiál pro žáky nevidomé.

Zvážení časové dotace pro aktivity: Ve zrakových třídách je často potřeba více času na jednotlivé aktivity, například na učení rytmu sluchovou nápodobou. Je tedy vhodné přizpůsobit časové rozvržení podle specifických potřeb třídy.

Dostatek prostoru pro procvičování: Umožnit dostatečný čas na procvičení a utužení dovedností, zejména pokud jde o sluchové vnímání a motorické dovednosti.

Různorodost aktivit: Rozmanité aktivity a metody výuky, jako je zpěv, poslech, pohyb a práce s hmatovými materiály, pomáhají zvýšit motivaci a efektivitu výuky.

Střídání metod: Umožnění žákům zapojit se do různých druhů aktivit a podnětů, aby se lépe rozvíjely jejich dovednosti a zájmy.

9 Závěr dotazníkového šetření

V závěru dotazníkového šetření shrneme všechny jednotlivé odpovědi a tím zjistíme, zda bylo dosaženo našeho hlavního výzkumného cíle a odpovězeno na naši hlavní výzkumnou otázku.

Celkové a nejdůležitější zjištění z celého dotazníku je, že dle dotazovaných respondentek jsou přípravy srozumitelně popsány, navrženy pro daný ročník a obecně by i měly odpovídat schopnostem daných žáků. Hlavním cílem výzkumu bylo zkoumat efektivitu příprav na hudební výchovu pro zrakově postižené žáky a analyzovat názory respondentek na tyto přípravy. Výzkum ukázal, že adaptace příprav podle individuálních potřeb žáků je klíčovým faktorem pro jejich efektivitu.

Respondentky v dotazníku také uvedly spoustu zajímavých postřehů, jako je použití pestrých barev, výrazných kontur, případně hmatových pomůcek pro nevidomé žáky. Dále také zmiňovaly, co se týče příprav, je vždy nutné brát ohledy na danou skupinu žáků ve třídě a podle toho časově případně obsahově přípravy měnit. Nakonec je důležité říci, že respondentky vyzdvihovaly propojení hudební výchovy a daného tématu i s jinými předměty, které může přispět k dalšímu rozvoji žáků.

10 Závěrečná diskuze

V závěrečné diskusi shrneme celou praktickou část. V první řadě popíšeme zpracované přípravy, vzápětí pak i dotazníkové šetření, které na přípravy navazovalo.

Konkrétně se tedy budeme věnovat jednotlivým přípravám na hodiny hudební výchovy určené žákům se zrakovým postižením.

První příprava je doporučena žákům 2. ročníku základní školy, celá je namotivována na písničku Káča našla ptáče. Stejně jako i každá další příprava námi navržená směřuje k jednotlivým klíčovým kompetencím, které jsou ukotveny v RVP ZV. V přípravě č. 1 směřujeme také k očekávaným výstupům za první období, ty jsou stejně jako klíčové kompetence také k nalezení v RVP ZV. Dále následuje samotná realizace hodiny, v prvé řadě v každé přípravě nalezneme motivaci, v tomto případě je motivace rozhovorem opřeným o demonstrační obrázky mláďat na jaře – pedagog se snaží rozhovor směřovat k tomu, jak se k mláďátkům na jaře chováme. Pak poprvé zazní píseň Káča našla ptáče, která je v přípravě stěžejní. Následuje rozdýchání a rozezpívání s dětmi, které by mělo být vždy před jakýmkoliv hudebním projevem žáků. Celou píseň se žáci učí po částech, opakují po učitelce. Po zvládnutí textu následuje rytmický doprovod na nástroje Orffova instrumentáře, v tuhle chvíli jsou žáci rozděleni do skupin, každá skupina má jinou rytmickou linku a doprovází píseň na jiný rytmický nástroj, pro lepší zvládnutí rytmu žákům slouží pomocné slabiky. Konečnou činností připravené hodiny je hudební poslech, na který navazuje pracovní list viz příloha č. 1. Celá příprava je na konci doplněna o možnosti další práce s daným tématem v jiných vyučovacích předmětech jako je například český jazyk nebo matematika.

Druhou přípravu jsme věnovali žákům 4. ročníku, směřovat tedy bude k očekávaným výstupům za 2. období. Hlavním tématem této přípravy je píseň Mravenci, na celou realizaci je doporučena časová dotace 120minut, měla by se totiž uskutečnit v lese. Motivací k této písni je nalezené mraveniště, u kterého si žáci s paní učitelkou povídají zajímavosti o mravencích, poté následuje píseň mravenci, kterou jim paní učitelka zazpívá. Samotnému nácviku písně by jako vždy mělo předcházet správné prodýchání a rozezpívání žáků. Píseň se pak děti učí nápodobou – opakování předzpívaného. Po zvládnutí textu písně následuje rytmizace, vzhledem k pobytu v přírodě neneseme žádné rytmické nástroje, poslouží nám ale klacíky, šišky a kamínky, které v lese najdeme. Následuje rozdělení do skupin a názorné učení rytmického doprovodu nápodobou. Jakmile se třída vrátí z procházky z lesa, přichází na řadu poslední hudební činnost, a to hudební poslech, ke kterému je připraven pracovní list viz příloha č. 2.

Příprava č. 3 je připravena pro žáky 3. ročníku a doporučená časová dotace na její realizaci je 45 minut – jedna vyučovací hodina. Organizace žáků v hodině bude ve třídě na koberci. Hlavní písni přípravy je Plavala husička. Této přípravě by měl předcházet projekt o divoké huse v hodině prvouky, který je zároveň motivací k hlavní písni přípravy. V dané hodině hudební výchovy se paní učitel děti ptá, co si děti o huse zapamatovaly a on jim řekne, že zná písničku, kterou by se společně mohli naučit. Samotný pěvecký projev předchází správné prodýchání a rozezpívání, poté se děti učí píseň nápodobou – opakováním po učiteli. Dále si v této přípravě žáci vyzkouší sami určit, v jakém taktu je píseň zapsána, následně potom si ji zkusí i oddirigovat. Jako v každé přípravě, i zde nechybí rytmický doprovod na nástroje Orffova

instrumentáře. Na pěvecké činnosti navazují činnosti poslechové, ke kterým patří pracovní list č. 3. V závěru přípravy pak můžeme nalézt propojení s jinými výukovými předměty, v tomto případě s matematikou a českým jazykem.

Čtvrtá příprava z naší praktické části je doporučena žákům 5. ročníku základní školy, hlavní písni přípravy je Grónská písnička. Celou přípravu by učitel s žáky měl stihnout za jednu vyučovací hodinu, realizuje se totiž ve třídě. V této přípravě směřujeme ke splnění očekávaných výstupů ukotvených v RVP ZV za 2. období. Před samotným nácvikem písně je samozřejmě motivace, motivací je v tomto případě rozhovor s glóblem, na kterém si nakonec ukáží, kde leží Grónsko, dále je také nutné řádně se prodýchat a rozezpívat. Následně už se mohou žáci učit opakováním po učiteli novou píseň, která se i jako všechny předchozí dá doprovodit na rytmické nástroje. V této přípravě si žáci mohou zkusit i zajímavou hru „Na dirigenta“, u které si učitel může ověřit v menších skupinách, že žáci text písně opravdu ovládají. Po písni následuje tematický poslech, který je doplněn o pracovní list č. 4. Na konci přípravy pan učitelé mohou nalézt inspiraci například do hodin matematiky nebo vlastivědy.

Stejně jako první příprava i pátá příprava se věnuje žákům 2. ročníku základní školy. Časová dotace k této přípravě je 90 minut z důvodu motivace k písni – procházka venku kolem řeky. Po návratu do školy následuje seznámení s písni, prodýchání, rozezpívání a následný nácvik písně imitací. Jakmile mají děti text i melodii upevněnou, vyzkouší si s učitelem, jaký mají hudební sluch, a to tak, že si žáci do sešitů zaznamenávají do sešitu, zda melodie písně, stoupá, klesá nebo zůstává. Na konci realizace dané hodiny přichází na řadu práce s padákem, má připomínat dětem houpání na vlnách. Následují činnosti poslechové – skladba od hudebního skladatele Camille Saint-Saëns Akvárium, ke které je připraven pracovní list č. 5. Příprava na závěr obsahuje návrhy činností i do jiných výukových předmětů.

Šestou přípravu jsme věnovali také dětem 2. ročníku základní školy, píseň, která se prolíná celou přípravou je Komáři se ženili. Stejně jako všechny přípravy i tato obsahuje klíčové kompetence a očekávané výstupy z RVP ZV. V této přípravě jsme vyhodnotili, že na realizaci stačí pouze jedna vyučovací hodina. Motivací k písni je dramatizace pedagoga, který předstírá, že se baví s komárem, jež se zrovna dnes žení. Na tento rozhovor pak hned naváže písni Komáři se ženili, kterou se děti vzápětí společně s učitelem učí opakováním. Následuje činnost hudebně pohybová, a to taneček k písni, po zvládnutí všeho žáky čeká odměna v podobě „svatební hostiny“. Jako ke každé přípravě i k přípravě č. 6 je navržen poslech s pracovním listem, konkrétně č. 6. Samozřejmě následují návrhy na propojení tématu s jinými výukovými předměty.

Píseň Já jsem muzikant je hlavní písni přípravy č. 7, která je doporučena žákům 4. ročníku. Stejně jako příprava č. 2 a 4 směřuje k očekávaným výstupům za druhé období, tyto očekávané výstupy můžeme naleznout v RVP ZV. časová dotace stejně jako u většiny příprav je 45 minut. Motivací této hodiny je hlavní píseň a následný rozhovor s žáky, jestli někdo z nich, případně někdo z rodiny umí hrát na nějaký nástroj. Základem každého pěveckého projevu je správné prodýchání a rozezpívání, až po něm může následovat samotný nácvik písně, který probíhá imitací po učiteli. Jakmile děti píseň ovládají, mohou si zkusit i sólový zpěv – vždy část sloky zazpívá sólista a část celá třída. V této hodině si žáci vyzkouší také dirigování

a doprovod na rytmické hudební nástroje z Orffova instrumentáře. Po zvládnutí všech předchozích činností následuje poslech, který je doplněn o pracovní list č. 7. Na konci celé přípravy jsme připravili návrhy na další činnosti do jiných předmětů.

Poslední příprava je věnována nejmladším žákům a to žákům 1. ročníku základní školy, provází ji píseň Sedmikráska, doporučená časová dotace je jedna vyučovací hodina. Motivací pro celou přípravu je kytice sedmikrásek a následný rozhovor o nich s učitelem na koberci ve třídě. Poté učitel žáky s písní seznámí, společně se prodýchají, rozezpívají a může dojít k samotnému nácviku písně imitací. Po seznámení s melodií a textem písně následuje její pohybové ztvárnění. Na závěr přípravy přichází rytmický doprovod písně. Po zvládnutí všech předchozích činností je připraven poslech skladby s pracovním listem č. 8. Příprava na závěr obsahuje návrhy činností do předmětu výtvarné výchovy a matematiky.

Na soubor příprav navazoval výzkum za pomoci dotazníku, na který odpovídali učitelé hudební výchovy na 1. stupni základní školy pro žáky se zrakovým postižením. Celkově z výzkumu vyplynulo, že přípravy odpovídají danému doporučenému věku, a jsou dle učitelů vhodným materiálem do hodin hudební výchovy. Zároveň jsme se z výzkumu dozvěděli, že realizace jednotlivých příprav záleží na dané skupině žáků, na jejich schopnostech a potřebách při vyučovacím procesu a pro žáky se zrakovým postižením je potřeba více konkrétních pomůcek.

11 Závěr

Diplomová práce se zabývala hudební výchovou u dětí se zrakovým postižením na 1. stupni základní školy. Cílem diplomové práce bylo poskytnout učitelům, případně studentům, vhodné přípravy do hudební výchovy napříč celým prvním stupněm.

Celá práce byla rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou.

V teoretické části jsme se snažili popsat historický vývoj hudební výchovy, ukotvení hudební výchovy v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, v neposlední řadě obecné zásady při výuce zrakově postižených žáků, pak také konkrétně předmět hudební výchova u zrakově postižených.

Metodologii, výzkumné cíle a výzkumné otázky jsme popsali v praktické části, která obsahovala přípravy a pracovní listy ke konkrétním hodinám hudební výchovy, ty mohou využít všichni učitelé na 1. stupni základní školy i s intaktními žáky. Praktická část obsahovala také výsledky dotazníku, ve kterém jsme porovnali a shrnuli, zda jsou přípravy pro zrakově postižené žáky vhodné, či nikoli a co by se případně dalo doladit, aby byly vhodnější. Z důvodu velké specifikace okruhu participantů se jich na dotazníku podílelo pouze pět.

Hlavním cílem praktické části bylo zjistit, zda jsou přípravy vhodně sestaveny a dají se zvládnout se žáky se zrakovým postižením, zda je reálné stihnout všechny činnosti v daném čase a jak často učitelé na 1. stupni využívají poslechové činnosti. Všechny odpovědi jsou shrnuty v závěru praktické části diplomové práce.

Zdroje

Literatura

BEN-TOVIM, A. a D. BOYD. Hudební nástroj a naše dítě: Vyberte svému dítěti nejvhodnější nástroj. Praha: Portál, 2007. 131 s. ISBN 978-80-7367-206-5.

DOČKAL, V. Zaměřeno na talenty, aneb, Nadání má každý. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 248 s. ISBN 80-7106-840-3.

DOULÍK, Pavel. *Vybrané základy metodologie pedagogického výzkumu: (se cvičeními)*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2016. ISBN 978-80-7414-989-4.

FINKOVÁ, D. 2011. Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2742-3.

FINKOVÁ, D. RŮŽIČKOVÁ, V. STEJSKALOVÁ, K. Edukační proces u osob se zrakovým postižením. 2011 ISBN 978-80-244-2745-4

FUKAČ, J.; TESAŘ, S.; VEREŠ, J.: Hudební pedagogika. Koncepce a aplikace hudebně výchovných idejí v minulosti a přítomnosti. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2000, s. 46

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

GRECMANOVÁ, H. HOLOUŠOVÁ, D. URBANOVSKÁ, E. Obecná pedagogika I. Olomouc, Hanex, 2002. ISBN 80-85783-20-7.

GREGOR, SEDLICKÝ, 1990. Dějiny hudební výchovy v Českých zemích a na Slovenku.

HENDL, Jan, 2016. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

JELÍNEK, Jiří. *Hudební vzdělávání dětí se zrakovým postižením: metodická publikace*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-473-0.

LUDÍKOVÁ, L. Tyflopédie II. Olomouc, UP, 1989.

MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

POLEDŇÁK, I.: Smysl hudby a smysl pro hudbu. Estetická výchova, 1983/84, č. 2., s. 45

SEDLÁČKOVÁ, R. Česká hudební pedagogika a její profilace od jejího počátečního strukturování až po současný stav. e-Pedagogium (on-line), 2003, roč. 3, č. 1 - mimořádné. [cit. 2015-3-10]. Dostupné na www: . ISSN 1213-7499.

SCHNIERER, Miloš. *Hudba 20. století*. Vyd. 3., Na JAMU 1., aktualiz. a rev. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 2005. ISBN 80-86928-06-3.

SMOLKA, Jaroslav. *Dějiny hudby*. Brno: TOGGA agency, 2001. ISBN 80-902912-0-1.

ŠAFAŘÍK, Jiří. *Dějiny hudby*. Praha: Votobia, 2006. ISBN 80-7220-126-3.

ŠAFAŘÍK, Jiří. *Dějiny hudby*. Praha: Votobia, 2006. ISBN 80-86768-16-3.

ŠAFAŘÍK, Jiří. *Dějiny hudby*. Praha: Votobia, 2006. ISBN 80-86768-17-1.

VÍTKOVÁ, M. Integrativní speciální pedagogika: Integrace školní a sociální. 2. rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2004. 463 s. ISBN 80-7315-071-9.

Internetové zdroje:

Anzdoc. [Online]. [cit. 2023]. Dostupné z: <https://adoc.pub/queue/obsah-d-eska-pisnika-cib-cib-cibulenska-6-e-english-all-the-1.html>

BORGES, TOMÉ, “Teaching music to blind children: new strategies for teaching through interactive use of Musibraille software.“ [Online]. [cit. 2022]. Dostupné z: Teaching Music to Blind Children: New Strategies for Teaching through Interactive Use of Musibraille Software - ScienceDirect

Časopis Hudební výchova. [Online]. [cit. 2023]. Dostupné z: <https://pages.pedf.cuni.cz/hudebnivychova/>

LOJDOVÁ, Kateřina. Analýza dat v kvalitativním výzkumu. [Online]. Dostupné z: muni.cz

Mateřská škola Všetická Brno „Inspirace pro práci s dětmi na doma – č. 3.“ [Online]. [cit. 2022]. Dostupné z: <http://www.ms-vseticka.cz/inspirace-pro-praci-s-detmi-na-doma-c-3/>

Midisoubory, [Online]. [cit. 2021]. Dostupné z: <https://www.midisoubory.cz/U-NOTY.php?ID=33323530340400>

Midisoubory, [Online]. [cit. 2021]. Dostupné z: <https://www.midisoubory.cz/U-NOTY.php?ID=333430b5300400>

Myslivość. [Online]. [cit. 2021]. Dostupné z: <https://www.myslivość.com/Files/bf/bf494d9e-73f0-47eb-9e5e-6f1284d10ddb.pdf>

Pinterest. [Online]. [cit. 2022]. Dostupné z: <https://i.pinimg.com/originals/db/f2/fa/dbf2facf6d277b26bfa88ceed468d475.jpg>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. MŠMT. [Online]. [cit. 2021]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaciprogram-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

Rodinné centrum Beruška Strakonice „Zpěvníček.“ [Online]. [cit. 2023]. Dostupné z: <https://rcberuska.cz/kukatko/zpevnicek/>

The Czech Language. [Online]. [cit. 2022]. Dostupné z: <http://www.czech-language.cz/fiction/songs/muzikant.html>

The guardian “Why musical talent can stem from visual impairment“ [Online]. [cit. 2022]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/education/2010/may/18/musical-talent-link-with-blindness>

Seznam použitých zkratk

HV – hudební výchova

RVP – Rámcový vzdělávací program

RVP ZUŠ – Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké školy

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Seznam příloh

Příloha č. 1: Pracovní list č.1

Příloha č. 2: Pracovní list č.2

Příloha č. 3: Pracovní list č.3

Příloha č. 4: Pracovní list č.4

Příloha č. 5: Pracovní list č.5

Příloha č. 6: Pracovní list č.6

Příloha č. 7: Pracovní list č.7

Příloha č. 8: Pracovní list č.8

Přílohy

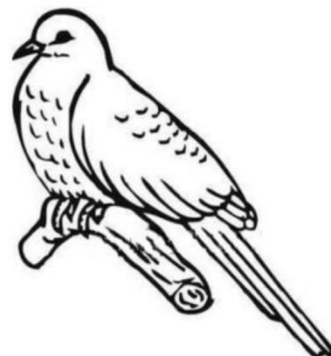
Příloha č. 1

Pracovní list č.1

Káča našla ptáče

Poslech: Kindersinfonie

1. Poslouchej skladbu a napiš, jakého ptáčka jsi v ní slyšel.
2. Kolikrát jsi ptáčka ve skladbě slyšel? Dělej si čárky.
3. Jaká skupina nástrojů ve skladbě převažuje?
4. Napiš tři hudební nástroje z této skupiny.
  -
  -
  -
5. Vyber, co se se skladbou během jejího průběhu děje, dvě odpovědi jsou správné:
  - zpomaluje,
  - zrychluje,
  - mění dynamiku.

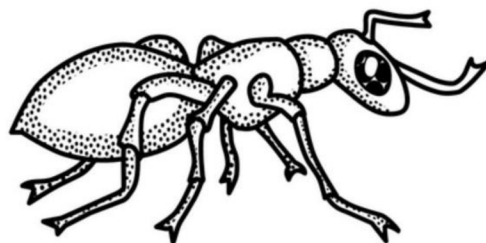

Pracovní list č. 2

Mravenci

Poslech: Knedlíková polka

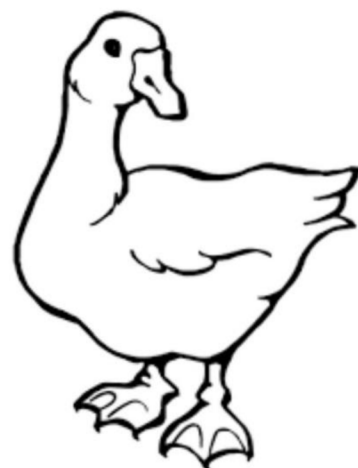
1. Napiš, jaký nástroj slyšíš ve skladbě jako první a poslední.
2. Zvedni ruku ve chvíli, kdy se podle tebe skladba hodně změní.
3. Napiš, jaký výrazový hudební prostředek se podle tebe ve skladbě výrazně mění.
4. Poslechni si první hudební nástroj a spočítej, kolik dob uběhne, než se ve skladbě zase objeví.

Pracovní list č. 3
Plavala husička
Poslech: Dunajské vlny

1. Pohupuj se ve skladbě ze strany na stranu vždy na první dobu.
2. Poznej a zapiš, v jakém taktu je skladba napsána.
3. Napiš, jaký hudební nástroj podle tebe hraje druhou a třetí dobu.
4. Zakroužkuj, z jaké skupiny nástrojů je hudební nástroj, který hraje hlavní melodii:
  - dechové dřevěné,
  - strunné,
  - smyčcové.

Pracovní list č. 4
Grónská písnička

Poslech: Schlittenfahrt

1. Poslouchej a znač si čárkami, kolikrát ve skladbě uslyšíš prásknutí biče.

2. Vyber, který hudební výrazový prostředek se ve skladbě výrazně mění:

- harmonie,
- dynamika,
- rytmus.

3. Napiš, které dvě skupiny hudebních nástrojů podle tebe ve skladbě znějí nejvíce.

4. Vyber, v jakém taktu skladba nemůže být napsána:

- 2/4,
- 3/4,
- 4/4.

Pracovní list č. 5
Rybička maličká

Poslech: Karneval zvířat- Akvárium

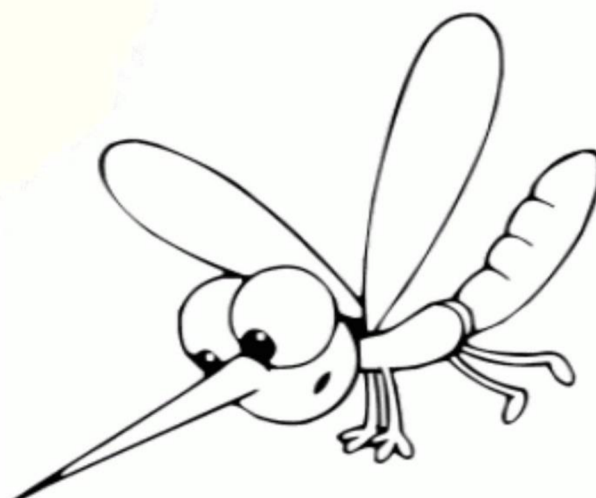
1. Poslouchej a napiš, které dva hudební nástroje se ve skladbě střídají.
2. Napiš, který z těchto dvou nástrojů skladbu začíná a končí.
3. Zvedni ruku, jakmile ve skladbě uslyšíš jakoby něco padat na dně do vody.
4. Zamysli se a napiš, co se podle tebe na konci skladby stalo.

Pracovní list č. 6
Komáři se ženili

Poslech: L´Abeile

1. Napiš, které dvě skupiny hudebních nástrojů se ve skladbě ozývají.
2. Napiš alespoň jeden hudební nástroj z každé z výše uvedených skupin hudebních nástrojů.
3. Jaký hudební nástroj podle tebe ve skladbě znázorňuje komáry.
4. Napiš, co se podle tebe na konci skladby stane s komárem.

Pracovní list č. 7

Já jsem muzikant

Poslech: Der fliegende Hollander

1. Dělej si čárky, kolikrát jsi ve skladbě slyšel buben.

2. Napiš, do které skupiny hudebních nástrojů spadá buben a pod ni další dvě skupiny hudebních nástrojů, na které vzpomeneš+ příklad jednoho hudebního nástroje z dané skupiny.

-
-
-

3. Vyber, jaká je na konci skladby dynamika:

- forte,
- piano,
- pianissimo.

4. Napiš, jaký pocit v tobě skladba vyvolává.

Pracovní list č. 8
Sedmikráska

Poslech: Ein Abend

1. Napiš, které dva hlavní hudební nástroje se ve skladbě střídají.
  -
  -
2. Do které skupiny hudebních nástrojů tyto nástroje spadají?
3. Vzpomeň si a napiš alespoň jeden nástroj, který do této skupiny nástrojů také patří.
4. Zvedni ruku až ve skladbě uslyšíš poletovat motýlka.

